

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1875. Första Kammaren. N:o 30.

Fredagen den 23 April.

Kammaren sammanträdde kl. $\frac{1}{2}$ 3 e. m.

Justerades protokollet för den 14 dennes.

Föredrogs och bifölls Stats-Utskottets den 21 dennes bordlagda memorial N:o 58, med förslag till sammanjemkning af Kamrarnes skiljaktiga beslut rörande af Stats-Utskottet afgifvet utlåtande i fråga om byte af jord å Långholmen mellan Kongl. Maj:t och Kronan, å ena sidan, samt Stockholms stad, å den andra.

Föredrogs men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Stats-Utskottets den 21 dennes bordlagda memorial N:o 59, i anledning af erhållen återremiss af Utskottets utlåtande N:o 34, angående väckt förslag att i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla om ändring af Kongl. kungörelserna den 17 Juli 1847 och den 7 Augusti 1863 rörande sättet för utarrendering af kronans fastigheter.

Föredrogs men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Stats-Utskottets den 22 dennes bordlagda utlåtanden:

N:o 60, i anledning af väckta förslag om vittagande af åtgärder för upphjelpande af kolonien St Barthélemy m. m.;

N:o 61, i anledning af väckt motion om pension för Professoren A. J. Ångströms enka, Augusta Ångström, född Bedoire;

N:o 62, i anledning af väckt motion om pension åt affidne Tull-distriktchefen W. Karströms enka och dotter;

N:o 63, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition om anvisande af medel för Sveriges deltagande uti 1876 års verldsutställning i Philadelphia;

N:o 64, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående anslag till bestridande af kostnaderna för Sveriges deltagande i en internationel geografisk kongress och utställning i Paris;

N:o 65, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående inköp för statens räkning af Frimurareordens hus å Riddarholmen i Stockholm;

N:o 66, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående beräkningsgrunden för det af trafikmedlen utgående bidraget till statens jernvägstrafiks pensionsinrättning; samt

N:o 67, i anledning af väckt motion om anslag till en fackskola för praktisk arkitektur vid Teknologiska institutet.

Föredrogs men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Banko-Utskottets den 22 dennes bordlagda betänkande N:o 20, med förslag till ändringar i bankoreglementets tredje, fjerde och femte afdelningar.

Anmälades och bordlades Stats-Utskottets utlåtanden:

N:o 68, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående indragning af Kommerskollegium och inrättande, i dess ställe, af ett nytt embetsverk, benämndt Kongl. Styrelsen för handeln och näringarne, m. m.; samt

N:o 69, i anledning af dels Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående ökad anslag till länsveterinärer samt för veterinärundervisningens behof, dels enskilde motionärers förslag i fråga om veterinärundervisningens ordnande;

hvarrefter Kammarerna, uppå Herr Grefven och Talmannens hemställan, beslöt, att dessa utlåtanden skulle uppföras främst å föredragningslistan för nästa sammanträde.

Kammarerna åtskildes.

In fidem

O. Brakel.

Lördagen den 24 April.

Kammaren sammanträdde kl. 7 e. m.

Justerades ett protokollsutdrag för den 23 och protokollet för den 16 dennes för- och eftermiddagen.

Föredrogos men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Stats-Utskottets den 23 dennes bordlagda utlåtanden:

N:o 68, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående in-
dragning af Kommerskollegium och inrättande, i dess ställe, af ett nytt
embetsverk, benämndt Kongl. Styrelsen för handeln och näringarne,
m. m.; samt

N:o 69, i anledning af dels Kongl. Maj:ts nådiga proposition an-
gående ökad anslag till läsveterinärer samt för veterinärundervis-
ningens behof, dels enskilde motionärers förslag i fråga om veterinär-
undervisningens ordnande.

Föredrogos ånyo och företogs punktvis till afgörande Stats-Utskot-
tets den 21 och 23 dennes bordlagda memorial N:o 59, i anledning af *Utarrendering*
erhållen återremiss af Utskottets utlåtande N:o 34, angående väckt *af Kronans*
förslag att i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla om ändring af Kongl. *fastigheter.*
kungörelserna den 17 Juli 1847 och den 7 Augusti 1863 rörande
sättet för utarrendering af kronans fastigheter.

1:sta punkten.

Herr Thyselius: Jag anhåller att få hembära Stats-Utskottet
min tacksamhet för det välvilliga afseende, som blifvit fästadt vid de
yttranden, hvilka, då detta ärende förra gången i Kammaren förevar,
blifvit afgifna, och jag hyser den förhoppning, att genom det förslag,
som Utskottet nu framlagt, äfven de i viss mån stridiga meningar,
som förut i denna Kammare afhördes, skola finna sig försonade. Ge-
nom sin hemställan, att Riksdagen skulle ingå till Kongl. Maj:t med
en underdånig skrifvelse och deri anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes
låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till de förändrade
bestämmelser med afseende på utarrendering och förvaltning af sta-
tens egendomar, som af förhållandena påkallas, synes mig att Ut-
skottet nu har beträdd och anvisat den rätta vägen för att vinna mera

Utarrrendering ändamålsenliga och mera med nuvarande tids åsigt och erfarenhet af Kronans öfverensstämmande anordningar än de, som nu äro gällande, och af fastigheter. hvilka en del äro mer än 70 år gamla. Utskottet har derjemte, i full konsekvens med hvad Riksdagen sistlidet är beträffande landsstatsboställena beslutade, hemställt, att vid första utarrrenderingen af de boställena, hvilka till statsverket vidare indragas, optionsrätt icke skall ega rum, hvilket förordnande visat sig medföra betydlig vinst för Kronan, utan att någons rätt derigenom blifvit trädd för nära; och Utskottet har vidare, i afseende på Kronans öfriga egendomar, som förut äro utarrrenderade, så vidt på Utskottet berott, sökt att närma den tid, då den nya författningen kunde blifva tillämpad, och hvarför i allt fall skulle återstå en tid af 20 till 40 år från författningens utkommande, och detta har skett på ett sådant sätt, att stafven icke blifvit bruten öfver all slags optionsrätt, och således, utan att lägga något hinder för de personer, som kunna få sig anförtrordt att utarbete en ny förordning i ämnet, eller vålla någon betänklighet hos Riksdagen att, derest man skulle finna en optionsrätt, annorlunda och bättre organiserad än den nuvarande, böra ega rum, derom i den nya författningen införa stadgande. Då således genom Stats-Utskottets förevarande betänkande synes vunnet allt hvad i de särskilda hänseendena är af nöden, anhåller jag om bifall till samma betänkande i dess helhet.

Herr von Koch: Äfven jag anser mig skyldig att uttala min tacksamhet emot Utskottet för det tillmötesgående det visat de anmärkningar, jag framstälde, i synnerhet angående det orimliga sättet att utarrrendera egendomarne till den mestbjudande. Hvad *optionsrätten* angår, förklarade jag förra gången, att jag var mycket tveksam om lämpligheten att borttaga densamma, åtminstone att borttaga den helt och hållet. I afseende på sådana hemman, der optionsrätt icke existerar, tors jag icke strida med den ärade talare, som nu yttrat sig; och jag skall icke sätta mig emot bifall till mom. a) af den 1:sta punkten. Beträffande deremot mom. b), synes det mig vara något tvetydigt hvad som menas med »öfriga egendomar»; om detta är endast de som icke för första gången utarrrenderas, eller äfven sådana hemman, der för närvarande optionsrätt finnes? Hvad de senare angår, hafva deras innehafvare optionsrätt sig tillförsäkrad i sina kontrakt, om de väl skött egendomen. Jag tror derföre, att detta mom. b) icke är fullt riktigt, och det förekommer mig, att det vore bättre att vänta på den utredning, som skulle ske, för att få se hvad som derigenom skulle kunna beslutas, än att så här i en handvändning taga bort en rätt, som en mängd trott att de ega. Jag skulle derföre önska, att detta moment erhöles följande lydelse:

»att ej heller vid förnyad utarrrendering af Kronans öfriga egendomar någon bestämmelse om optionsrätt må, derest den ej finnes vara genom särskildt aftal nuvarande innehafvare lagligen tillförsäkrad, i de nya arrendeafhandlingarne upptagas.» Detta är samma förbehåll som i mom. a), på det att den optionsrätt, som nu finnes, icke må tagas bort, förr än den nya författningen kommer ut och saken hinner blifva något bättre ventilerad, än jag tror att den kun-

nat blifva på dessa få dagar. Jag har redan hört muntliga klagomål öfver detta betänkande, och jag har trott mig finna, att till och med bland Stats-Utskottets ledamöter finnas de, som icke hafva förstått detta moment annorlunda än hvad jag föreslagit, att det skulle lyda.

Jag anhåller, att hvarje moment blifver särskildt föredraget och särskild proposition derpå framställd, samt att, då vi komma till mom. b), detsamma måtte erhålla den lydelse, jag angifvit.

Herr Rydqvist: Det kan icke väcka någon förundran, att, då Stats-Utskottet i föreliggande betänkande har fäst det afseende vid den ärade talarens på kronobergsbänken uttalade åsichter i denna fråga, att hela betänkandet är stödt derpå, han för sin del har betygat Stats-Utskottet sin tacksamhet derför, men deremot kan det med skäl väcka någon förvåning, att Utskottet icke egnat det ringaste afseende vid, ja, icke ens omnämmt, hvad å motsatta sidan blifvit inom begge Kamrarnes yttradt till försvar för optionsrättens bibehållande. Jag vill också fästa uppmärksamheten derpå, att samme ärade talare har i dag velat tillmäta den omständigheten någon vigt, att optionsrätt icke har förunnats arrendatorer af landsstatsboställen, och att detta skulle visat sig icke hafva medfört något men. Förhållandet härvid är likväl det, att dessa arrenden icke hafva egt bestånd i 20 år, hvadan man icke kan hafva någon erfarenhet om, huru dessa boställen kunna vara beskaffade, när dessa 20 år äro gångna, om de äro i fullgodt skick eller så utsugna, att man icke får hälften af det ursprungliga arrendet. Detta exempel bevisar således, efter mitt förmenande, icke det minsta.

I hufvudsaken har Utskottet nu låtit sina förra förslag i öfrigt falla och blott tillstyrkt, att optionsrätten måtte försvinna så småningom, så att den icke skall ega rum för de Kronans egendomar, som hädanefter första gången utarrenderas, och med afseende å de egendomar, som nu äro under arrende, upphöra, så snart sådant lagligen kan ske. Hvad denna optionsrätt beträffar, så lider det icke något tvifvel, att enhvar, som vill höra sig för hos redbara jordbrukare i olika delar af landet, och hvilka äro så gamla, att de hafva någon erfarenhet af huru förhållandena voro för längre tid sedan och i synnerhet före år 1847, skall finna, att Kronans på detta sätt med optionsrätt utarrenderade egendomar häfdas och brukas vida bättre nu än förr. Det är också helt naturligt, att så skall vara förhållandet, ty arrendatorn har ju bestämd utsigt att, sedan han mottagit arrendet på 20 år och under denna tid väl brukat egendomen, han skall hafva företräde att vid arrendetidens slut öfvertaga egendomen på förnyadt arrende, om han bjuder det maximiarrende, som kan blifva bestämdt. Under sådana förhållanden, och då denna rätt eger rum icke allenast för honom utan äfven för hans barn, kan han nedlägga betydliga kostnader på egendomen, för att sedan så småningom få igen dem till Kronans och sin egen fördel. Jag vågar påstå, att opinionen i detta afseende bland de sakkunnige i hela Sverige är den, att Kronans utarrenderade egendomar i allmänhet nu för tiden skötas och häfdas ganska väl, en åsigt, som specielt under den föregående diskussionen i denna fråga både inom denna och Andra Kamraren uttalats

*Utarrendering
af Kronans
fastigheter.*
(Forts.)

Utarrendering
af Kronans
fastigheter.
(Forts.)

af mycket trovärdigt folk, och orsaken till detta förhållande är ingen annan än de nu sedan år 1847 gällande författningar både i afseende å optionsrätten och bestämmandet af ett maximi- och minimibelopp för arrendet. Att då under sådana förhållanden vilja återgå till den ordning, som egde rum för 30 år sedan, när både dåvarande Riksständer och Regering, med kännedom om hvad den tillryggalagda erfarenheten gifvit vid handen, fullständigt förkastade den princip, som man nu vill genomföra, öfvergår helt och hållet min uppfattning. Jag kan åtminstone icke biträda en sådan åsigt. Ovilkorligen skall det så småningom föranleda dessa egendomars ruin, ty den, som endast på 20 års arrendetid innehar en egendom, kan icke, om han är en förständig man, våga att på jorden nedlägga sådana kostnader, som erfordras t. ex. för grunddikning, uppbyggande af nya hus etc. Gör han detta, utan att veta om han får behålla egendomen mera än 20 år, vore han en narr, ty alla sådana förbättringar förutsätta säkerhet att få behålla egendomen en längre tid. Kronan erhåller visserligen på de första auktionerna ett högre arrendebelopp, än hittills varit vanligt, men den har ingen, som iakttager dess rätt i afseende på egendomens häfd, hvaraf följden blir, att under den senaste delen af arrendetiden, de sista 4 eller 5 åren, kanske ännu flera, egendomen utsuges så mycket som möjligt. Detta blir ovilkorligen följden, och så var förhållandet före 1847.

Jag kommer nu till en annan fråga. Antagom, att begge Kamrarna bifalla Utskottets föreliggande förslag. Då vore saken tydlig och klar, att nemligen Riksdagen blott behöfver göra en anmälan härom till Kongl. Maj:t, och att Kongl. Maj:t med anledning deraf utfärdar en ny författning. Men huru kommer denna författning att lyda? Jo, att Kongl. Maj:t förklarar, att de stadganden i 1847 års förordning, som handla om optionsrätten, förändras så och så. I öfrigt blifva både 1847 och 1863 årens författningar lika som de nu äro. Nu har Utskottet i 2 mom. af sitt förslag tillstyrkt: »att Riksdagen måtte uti skrifvelse anhålla, att Kongl. Maj:t behagade, efter föregående utredning, låta upprätta och för Riksdagen framlägga förslag till de förändrade bestämmelser med afseende på utarrendering och förvaltning af statens egendom, som af förhållandena påkallas.» Samtidigt skulle Riksdagen således aflåta en skrifvelse i nu antydda syftning. Jag föreställer mig då, att Kongl. Maj:t, på sätt en mycket sakkunnig talare här äfven antagit, nedsätter en komité för att utreda dessa förhållanden. Det kan då inträffa, att denna komité, som skall utreda frågan i dess helhet och sålunda uttala sig både om förvaltningen och om arrendeväsendet, förklarar, på grund af sin erfarenhet och i enlighet med de åsikter den hyser, att, för att å ena sidan staten må kunna erhålla skälig afkastning å sina utarrenderade egendomar och å andra sidan arrendatorerne, i likhet med hvad nu är förhållandet, må kunna berga sig på sina arrenden och sålunda möjligen kunna väl sköta egendomarne, optionsrätten är ett bland de oundgängligaste villkoren därför. Man kommer då i en ganska egen ställning. Kongl. Maj:t skall sedermera, med mer eller mindre afseende på hvad denna komité föreslår, taga frågan i öfvervägande, och då kan ju inträffa, att Kongl. Maj:t i sin till Riksdagen aflåtna pro-

position gillar de af komitén uttalade åsichter i afseende på options-*Utarrendering*
rättens lämplighet. Detta vore ett högst eget förhållande: år 1875 *af Kronans*
utgifver Kongl. Maj:t en kungörelse, som ändrar 1847 års författning *fastigheter.*
i afseende på optionsrätten, och ett eller annat år efteråt föreslår *(Forts.)*
Kongl. Maj:t, att denna optionsrätt åter skall införas i författningen.
Det kan då mycket väl hända, att ett sådant förslag vinner majoritet
i både Första och Andra Kammaren, hvilka, sedan de fått ett sak-
rikt betänkande från komitén, komma att hysa och uttala samma
åsichter samt besluta presist på samma sätt som Rikens Ständer vid
1845 och 1863 årens riksdagar. Jag frågar, om det då kan vara
skäl att nu lösbryta en del af de i ämnet gällande författningar.

På dessa skäl och då jag för min del påyrkar afslag å Utskottets
förslag i begge momenten a och b, anhåller jag, att Kammaren
mätte fatta följande beslut:

»Att Riksdagen måtte uti skrifvelse anhålla, att enär, i följd af
de beslut, som vid sistlidne och nu pågående riksmöte blifvit fattade,
ett högst betydligt antal häradshöfdinge- och militieboställen, jemte
andra Kronan tillhöriga fasta egendomar, inom kort komma att till
statsverket indragas och för dess räkning utlegas; men ifrågasättas
kan, huruvida, under så väsendtligt förändrade förhållanden, de nu
gällande föreskrifterna rörande så väl förvaltning som utarrendering
af Kronans fastigheter må kunna anses fortfarande vara fullt ändamåls-
enliga, Kongl. Maj:t behagade, efter förutgången utredning, låta
upprätta och för Riksdagen framlägga förslag till de förändrade be-
stämmelser i dessa hänseenden, som må befinnas vara lämpliga.»

Grefve Mörner, Oscar: Mig förefaller, vid granskningen af
Utskottets förra betänkande och det, som nu föreligger, att skillnaden
dem emellan är oändligt ringa. I det förra hemstälde Utskottet
helt kategoriskt, att all optionsrätt skulle, så snart sådant lagligen
kunde ske, upphöra. I det nu föreliggande betänkandet säger Ut-
skottet väl icke detta, utan det nöjer sig med den hemställan:

a) att i afseende å sådana Kronans egendomar, som hädanefter
första gången för statsverkets räkning utarrenderas, hvarken någon
optionsrätt må, derest den ej finnes vara genom särskildt aftal nuva-
rande innehafvare lagligen tillförsäkrad, ega rum, eller bestämmelse
om framtida sådan meddelas; och

b) att ej heller vid förnyad utarrendering af Kronans öfriga
egendomar någon bestämmelse om optionsrätt må i de nya arrende-
afhandlingarne upptagas.

Nu säger man, att detta icke innefattar någon förändring i nu gäl-
lande författning utan endast en inskränkning i densamma med afseende
på särskildt förekommande fall. Men om jag granskar dessa två moment,
antydtes der otvetydigt, att Utskottet anser, att optionsrätten bör upp-
höra, ehuru Utskottet icke föreslår att det skall ske genom nu ge-
nast fattadt bestämdt beslut, ty i 2 punkten hemställer Utskottet
vidare, «att Riksdagen jemväl måtte uti skrifvelse anhålla, att Kongl.
Maj:t behagade, efter föregående utredning, låta upprätta och för
Riksdagen framlägga förslag till de förändrade bestämmelser med af-
seende på utarrendering och förvaltning af statens egendomar, som af

Utarrendering
af Kronans
fastigheter.
(Forts.)

förhållandena påkallas». Då nu enligt 77 § Regeringsformen, som innehåller, att kungsgårdar och kungsladugårdar etc. skola förvaltas efter de grunder, Riksdagen derom föreskrifver, makten att stadga, huru dessa egendomar skola förvaltas, verkligen ligger hos Riksdagen, fastän den begär, att Kongl. Maj:t måtte blifva redaktör för de förslag, den önskar få igenom, lärer väl aldrig någon kunna föreställa sig, att Regeringen kan framlägga ett annat förslag än det, som vore grundadt på detta Riksdagens nu fattade beslut, och att således optionsrätten skulle komma att utdömas lika väl genom Utskottets nu föreliggande förslag, som genom det förra. Frågan hvälfver sig således äfven denna gång deromkring, huruvida man anser det nyttigt att optionsrätten upphör eller icke. Det antydde visserligen af den talare, som först hade ordet, såsom ett kraftigt skäl, hvarför förändrade bestämmelser i detta afseende skulle behöfvas, att de stadganden, som nu gälla för utarrendering af Kronans egendomar, skulle vara öfver 70 år gamla. Det är visserligen sant, att en del af dessa stadganden äro så gamla, men om optionsrätten kan icke detta påstående gälla, ty stadgandena härom hafva tillkommit under en långt senare tid, nemligen icke längre tillbaka än år 1847, och i den förordning, som år 1863 i detta hänseende utfärdades, sattes dock ingalunda i fråga, att optionsrätten skulle upphöra, utan derigenom skedde endast en förklaring eller ett fullständigande af den författning, som i afseende derpå redan gälde. Med afseende å optionsrätten finnas således icke några mer än 70-åriga eller föråldrade stadganden, utan dessa äro temligen färska.

Men, säger man, optionsrätten kan verka skadligt. Kronan får icke den inkomst af egendomen, som den annars skulle erhålla. Ja, det är just på denna fråga, som hela saken hänger, och jag kan i detta fall icke annat än åberopa samma skäl, som en nyss föregående talare anført, nemligen att då arrendena blifva för mycket uppdrifna, egendomarne ofta komma i händerna på personer, som ingalunda äga hvarken vilja eller förmåga att sköta desamma. Också bör det icke falla ur minnet, att frågor om afskrifningar och eftergifter af kungsgårdsarrenden utan all ända förekommit vid riksdagarne under den tid, som föregick de nya utarrenderingarne med optionsrätt.

Om någon gång invecklade förhållanden hafva inträffat, torde detta härröra af två omständigheter, dels af de dubbla auktioner, både i Stockholm och i landsorten, som nu skola äga rum, och dels deraf, att Kammar-kollegium allt emellanåt behagat betydligt förändra det arrendebelopp, som af den för sådant ändamål särskildt tillsatta nämnd blifvit föreslaget, och detta icke alltid till gagn för saken utan med den påföljd, att optionsrätten icke har kunnat begagnas och att sedermera arrendet icke uppgått ens till hvad det eljest skulle hafva gjort. Men jag vädjar till hvar och en, som har någon kunskap om det sätt, hvarpå Kronans utarrenderade egendomar nu skötas. I hvad skick äro de icke nu mot förr! Nu finner man att arrendatorerne icke sky att nedlägga kostnader på egendomarne och värda dem bättre än förr, och detta till följd deraf att optionsrätten innebär åtminstone någon slags garanti för dem att få behålla egendomen, ehuru icke alltid emot samma arrende, enär dess storlek beror af den pröfning, som för hvarje gång sker af de för sådant ändamål utsedde förrättningsmän.

Man bör således kunna antaga, att Kronan på det sättet kommer i *Utarrendering af Kronans fastigheter.* åtnjutande af alla de fördelar, som äro en följd af att dess egendomar blifva väl skötta, och följaktligen långt ifrån att förlora på optionsrättens bibehållande, tvärtom skörda den vinsten, att utaf välskötta gårdar erhålla tillfredsställande afkastning. Jag vågar då fråga, om det ligger någon fördel för Kronan i att taga bort ett förhållande, som verkar godt, och återgå till ett annat, som verkat ondt. För min del afundas jag icke den vishet, som häruti kan se någon fördel, utan står hellre kvar på den sidan, som yrkar att de hittills varande, icke urgamla, utan endast 28 år gamla förhållandena måtte ännu fortfarande få ega rum till batnad för Kronan och till rättvis belöning för dem, som egna sig åt Kronans egendoms värde och skötsel.

Det af Herr Rydqvist framställda förslag kan jag icke heller gilla, emedan det är ungefär detsamma som Utskottet föreslagit i 2 punkten. Om Riksdagen vill ingå till Kongl. Maj:t med en skrifvelse — och det känna vi allt för väl, att man dertill har stor benägenhet — vet jag, att det är föfångt att sätta sig emot en sådan tendens, antingen den medför någon nytta eller icke. Men att ersätta momenten a och b med en sådan skrifvelse, som Herr Rydqvist föreslagit, kan jag icke se någon fördel med. Det kan vara tids nog att besluta härom, då vi komma till mom. b. För min del tager jag steget fullt ut, ty jag tycker icke om halfva åtgärder, och derföre yrkar jag helt enkelt afslag å båda de föreslagna momenten.

Grefve Sparre, Gustaf: Då Kammararen behagade återremittera Stats-Utskottets utlåtande N:o 34, angående förändrade bestämmelser för utarrendering af Kronans fastigheter, var det naturligen af det skäl, att Kammararen, som gillade Utskottets åsigt, att optionsrätten skulle upphöra, önskade vissa förändringar i det af Utskottet föreslagna sätt, hvarpå detta skulle ske. Utskottet har nu, så godt det kunnat, sökt att ställa sig till efterrättelse de anmärkningar, som blefvo gjorda i båda Kamrarna. Att man icke kunnat göra *alla* till nöjes, torde icke förundra någon. En ärad talare, hvilken förra gången yttrade sig emot optionsrättens borttagande, men likväl förenade sig i yrkandet om återremiss, derföre att, såsom han sade, han icke trodde sig få medhåll i Kammararen för sin åsigt, har nu klandrat Utskottet, derföre att det icke tagit hans argumenter i öfvervägande. Jag tror dock icke, att Utskottet lemnat hans åsigt alldeles å sido; ty Utskottet har nu, i stället för att föreslå ett definitivt upphörande af optionsrätten, föreslagit i 1:sta punkten

a) att i afseende å sådana Kronans egendomar, som hädanefter första gången för statsverkets räkning utarrenderas, hvarken någon optionsrätt må, *derest den ej finnes vara genom särskildt aftal nuvarande innehafvare lagligen tillförsäkrad*, ega rum, eller bestämmelse om framtida sådan meddelas; och

b) att ej heller, vid förnyad utarrendering af Kronans öfriga egendomar, någon bestämmelse om optionsrätt må i de nya arrendeafhandlingarne upptagas.

I 2:dra punkten föreslår Utskottet,

att Riksdagen jemväl måtte uti skrifvelse anhålla, att Kongl.

Utarrendering
af Kronans
fastigheter.
(Forts.)

Maj:t behagade, efter föregående utredning, låta upprätta och för Riksdagen framlägga förslag till de förändrade bestämmelser med afseende på utarrendering och förvaltning af statens egendomar, som af förhållandena påkallas.

Utskottet har härigenom endast lagt grunden för att optionsrätten skall kunna upphöra, men icke något hinder i vägen, om en komité skulle komma att taga saken under behandling och dervid finna att optionsrätten i denna eller någon annan form vore lämplig, emot att densamma må fortfara; ty jag delar icke den föregående talarens mening, att 77 § Regeringsformen, som stadgar, att Riksdagen eger bestämma grunderna för bostälernas utarrendering, kan lägga något hinder för att Regeringen kan föreslå, att optionsrätten i någon form skall komma att bibehållas. Emellertid tror jag icke, att något sådant skall komma att hända; ty jag tror icke att den optionsrätt, som nu finnes och som infördes år 1847, har verkat så särdeles mycket för höjandet af jordbruket på statens egendomar, som man velat påstå. Arrendatorn får genom den ingen ersättning för de kostnader han nedlagt på egendomen, ty när maximiarrendebeloppet sattes, måste densamma naturligtvis bestämmas efter det värde, egendomen vid värderingen har; och detta är naturligen beroende af de större eller mindre förbättringar, som under den föregående arrendatorns tid blifvit vidtagna. Jag tror icke, att deri kan ligga någon särdeles stor lockelse för en arrendator att göra några förbättringar. Ej heller vinnes det andra åsyftade ändamålet med optionsrätten, nemligen att förhindra att arrendatorerne i följd af för högt arrende bringas i ekonomiskt betryck, ty dagen efter det en arrendator begagnat sig af densamma kan han öfverlåta arrendekontraktet å annan person, hvilken då får ur egendomen söka uttaga ej blott arrendebeloppet utan äfven den ofta temligen höga afträdessumman. Staten vinner sålunda ej hvad den afsett, men är deremot utsatt för att af sina egendomar få ett lägre arrende, än som den med rätta bör erhålla. Jag tror att denna fråga, förra gången den här var före, blifvit så fullständigt uttömd, att jag nu kan, efter besvarande af de hufvudsakligaste anmärkningar som blifvit gjorda, inskränka mig att yrka bifall till Utskottets betänkande.

Herr von Geijer: I likhet med flere föregående talare, får jag säga, att jag anser, att Utskottet, med hänsyn till de olika åsigter, som i denna fråga uttalades, då densamma förra gången var föremål för öfverläggning, nu vid framläggande af nytt förslag i frågan gått en lycklig medelväg. Jag tillstyrker obetingadt bifall till det första momentet, som är det viktigaste; antages icke hvad deruti är föreslaget, fruktar jag, att mångenstädes i landet skall, vid utarrendering af boställen, staten komma att göra stora förluster. Hvad det andra momentet angår, har jag några betänkligheter i så måtto, nemligen, att jag icke finner det rätt klart, huruvida meningen verkligen är att genom detta moment göra ändring i 1847 års förordning. Jag kan icke finna annat än att 1847 års förordning kvarstår oförändrad, ändock att Riksdagen nu besluter i enlighet med hvad ifrågakvarande moment innehåller. Detta är dock en formfråga, som jag icke tilltror mig att afgöra, utan öfverlemnar åt andra.

Mycket kan sägas både för och mot optionsrättens bibehållande.

Det tyckes visserligen ligga någon säkerhet för att Kronans egendomar skola blifva bättre häfdade, om arrendatorerne hafva optionsrätt; men det är fråga, om icke erfarenheten på många ställen gifver ett motsatt vittnesbörd. Man må väl lägga märke till att, så snart optionsrätten är lagbestämd, inträffar ofta det, såsom en talare här förra gången yttrade, att äfven om, för hvad angår den utarrenderade lägenhetens skötsel, blott ett minimum af häfd förefinnes, får arrendatorn ändock behålla optionsrätten.

Jag har sett arrendator af Kronans lägenhet få, på grund af optionsrätt enligt 1847 års förordning, tillträda lägenheten på nytt arrende, oaktadt syneförrättning funnit densamma illa skött; syneförrättningen ville nemligen icke uttala en bestämd förkastelsedom, enär, om ock landtbruket i orten stod i allmänhet ganska högt, funnos dock derstädes flere gårdsbrukare, hvilka på gammalt manér skött sin jord på samma sätt som den ifrågavarande arrendatorn. I sammanhang härmed tillåter jag mig omnämna, huru den domänförvaltning, som finnes vid armén, nemligen boställsdirektionerna, betrakta optionsrätten. Efter utfärdandet af 1847 års förordning, som endast gälde de till statsverket indragna boställes utarrendering, aflätos, på Rikets Ständers begäran, skrivelser till boställsdirektionerna vid regementena, med förfrågan, huruvida icke äfven de ville antaga stadgandet om optionsrätt för utarrendering af militieboställen. De gingo ej in på förslaget, emedan derigenom förlust skulle uppkomma både hvad häfden och arrendebeloppen anginge. De anhöllo deremot att få sig tillerkänd rättighet att, då arrende expirerade, låta arrendator behålla gården på nytt arrende efter uppskattning, om han väl häfdat och skött egendomen. D. tta bifölls genom en Kongl. förordning af 1850, men härigenom är icke någon bestämd optionsrätt arrendatorer af militieboställen tillerkänd. Och jag kan icke finna annat än att, fastän ett sådant arrangement omöjligen kan rubriceras under benämningen lagbestämd option, detsamma dock länder till uppmuntran för arrendatorn att väl sköta egendomen och lennar honom en grundad förhoppning att få sitta kvar vid densamma. Det vill derföre synas mig, som skulle aflåtande af den underdåniga skrifvelsen rörande domänförvaltningen, hvarom talas i nästföljande punkt, föranleda sådana bestämmelser, i fråga om utarrendering af statsverkets egendomar, att, fastän den olämpliga optionsrätten enligt 1847 års författning upphör, ändock arrendatorn får grundad förhoppning att, om han skött egendomen väl, blifva vid arrendet bibehållen för någorlunda billigt pris. Jag tillåter mig här fästa en föregående talares uppmärksamhet derpå, att det icke är en ovilkorlig följd af nuvarande optionsrättens borttagande, att utarrenderingen alltid skall ske på auktion.

Jag har icke något vidare att andraga, än att jag skulle gerna se, om det gick an, att de tvänne nu föreliggande momenten i Utskottets betänkande hvart för sig blefve föremål för proposition.

Grefve Horn: Jag vill endast yttra några ord med anledning af den anmärkning, som Herr von Koch gjort i afseende på mom. b af första punkten i Utskottets förslag. Han ansåg, att derigenom

Utarrendering af Kronans fastigheter.
(Forts.)

vore nuvarande arrendatorers rätt för nära träd, nemligen den rätt, de nu hafva att optera statens egendomar vid ny utarrendering. Så är icke förhållandet; ty det står i detta moment, »att ej heller vid förnyad utarrendering af Kronans öfriga egendomar någon bestämmelse om optionsrätt må i de nya arrendeafhandlingarne upptagas.» Dermed förutsattes, att en arrendator, som nu har en sådan optionsrätt, skall få behålla den vid nästa utarrendering, men att i det nya arrendekontraktet tillförsäkras honom icke denna optionsrätt. Jag anser således, att Herr von Kochs anmärkning i berörda syfte kan anses hafva förfallit.

Hvad sjelfva saken angår, tror jag det vara lämpligt att få optionsrätten borttagen. Jag vet i sanning icke, hvartill den tjenar. En längre tids arrende är mycket bättre än en obestämd optionsrätt; och denna rätt kan mycket lätt leda derhän, att en person, som under flere tjugotal af år suttit på ett hemman, anser det såsom en orättvisa, om han icke fortfarande får behålla detsamma. Det kunde hända, att anspråken på våra nuvarande boställen om 50 à 100 år kunna blifva ganska stora; »*då man ser maten, växer aptiten!*»

Jag yrkar bifall till Utskottets betänkande.

Grefve af Ugglas: Åtskillige af de talare, som uppträdt och yttrat sig i ämnet, hafva frågat hvarför, då icke mera än 28 år förflutit sedan kungörelsen den 17 Juli 1847 rörande sättet för utarrendering af Kronans fastigheter utkom, och man sett, att Kronans egendomar sedan dess förbättrats, man skulle återgå till en lagstiftning, som förut visat sig skadlig. Jag fruktar att, när man gifvit optionsrätten förtjensten af all den förbättring, som å Kronans utarrenderade jord nu kan förefinnas, man begär ett misstag. Jag har anledning att tro detta, ty oaktadt jag icke känner, huru det i detta fall förhåller sig med de civila boställena, har jag dock åtskillig kännedom om de militära, vid hvilka optionsrätt icke finnes; och den klagan, man här för öfver de civila boställenas tillstånd för en 25 à 30 år sedan, gäller äfven de militära, åtminstone vid det regemente jag tillhört, men äfven dessa boställen hafva sedan den tiden mycket förbättrats. Orsaken till den inträffade förbättringen i boställenas tillstånd tror jag ligger deri, att författningarne med afseende på tillsynen öfver och varden af desamma äro helt annorlunda efterlefda på senare tider än förut. Det har blifvit sagdt af åtskillige talare att, om man icke bibehåller optionsrätten, utan Kronans fastigheter komma att utarrenderas på 20 år utan sådan rätt, några förbättringar derå icke skulle göras. Jag medgifver fullkomligt, att man då icke torde komma att å små arrenderade jordar kring städerna bygga upp stora hus, och om man också icke komme att göra jordförbättringar under något af de allra sista åren, man innehar jorden, skulle jag för min del tro, att det vore en ganska god ekonomi att med 20 till och med endast 15 år framför sig verkställa en sådan förbättring; och beträffande det, som af en talare här midt emot blifvit yttrat i afseende på byggnader, att lämpliga ladugårdar icke skulle komma att å den arrenderade jorden uppföras, tillåter jag mig anmärka, att efter gällande författningar en arrendator har sig alagd en viss byggnadsskyldighet för hvarje år

af arrendetiden samt att, om han bygger deröfver och det anses vara till nytta för bostället, han då får ersättning derför. Således ligger icke häri något hinder för optionsrättens borttagande. Att denna någon gång verkat godt, vill jag icke bestrida, men att den i de flesta fall verkat menligt, tror jag vara obestriddigt. Det är temligen klart, att om en spekulant på en egendom vet, att en annan person har ovilkorlig rätt att öfvertaga den, han icke är mycket hågad att gifva sig in i täflan med denne, och till följd deraf blir Kronans jord många gånger utarrenderad till vida mindre belopp än den är värd, hvilket bevisas af de transporter af arrenden, som ske från man till man. Jag känner fall, der sådan transport egt rum mot ganska betydlig mellangift äfven i andra och tredje hand. Den viktiga frågan om utarrendering af Kronans jord blir obestriddigt af ofantligt mycket större betydighet nu, när så många nya boställen och andra fastigheter komma att till statsverket indragas och för dess räkning utarrenderas. Då jag föreställer mig, att den ena delen af Kronans jord icke bör behandlas olika mot den andra, så har det synt mig naturligt, att någon förändring nu måste vidtagas, och då Utskottet dervid stödt sitt betänkande på ett uttalande af den främste auktoriteten i ämnet inom Riksdagen, och derigenom, med frångående af sitt förra förslag om maximi- och minimi-bestämmelsernas upphörande, uttalat såsom princip, att optionsrätt i allmänhet icke bör ega rum, men förklarar att hvar och en, som nu är tillförsäkrad optionsrätt, må dervid blifva bibehållen. har Utskottet, efter hvad jag tror, på samma gång bevakat Kronans rätt och iakttagit allt hvad billigheten mot den enskilde fordrar. Jag anhåller derför om bifall till Utskottets förslag.

*Utarrendering
af Kronans
fastigheter.*

(Forts.)

Herr Rydqvist: Jag har begärt ordet endast för att rätta ett af mig begånget misstag, nemligen att, ehuru fråga nu endast är om första punkten i Utskottets föreliggande betänkande, jag talat om och framställt förslag rörande den andra punkten.

Beträffande den nu föreslagna första punkten tillåter jag mig att derå yrka afslag.

Grefve Mörner, Oscar: Det är egentligen en ledamot af Stats-Utskottet på vestgötabänken, hvars yttrande uppfordrat mig att åter begära ordet för att gennämna honom. Jag kan icke neka att jag i ett hänseende med verklig rörelse åhörde hans anförande. Han trodde allting. Jag väntade, att denna tro skulle stödja sig på några bevis, men nej, han bara trodde allt igenom. Således trodde han, att optionsrätten icke i något afseende gagnade Kronan och han trodde äfven, att Kronans egendomar icke blifva genom dess bibehållande bättre skötta. Jag kan derpå svara, att jag behöfver lyckligtvis icke tro något i detta fall, utan jag vet. Jag har vid tre större kronoegendomar varit tillkallad såsom ledamot i den nämnd, som skulle upprätta förslag till förnyade arrenden. Åtminstone den ena af dessa egendomar hade jag närmare tjugu år förut varit i tillfälle att ofta se och lära känna, och när jag nu efter denna tids förlopp kom ånyo dit och jemförde ställningen, så behöfde jag icke tro, utan fann med bestämd visshet, att denna kronoegendom blifvit skött på helt annat

Utarrendering af Kronans fastigheter.
(Forts.)

sätt efter 1847 än förut. Gamla ruckliga hus voro ersatta med nya, gården, vanhäfdad förut, var planterad med träd och allt uppsådt, med ett ord, det var otvifvelaktigt, att den nämnda år införda optionsrätten medfört välgörande verkningar. Vidare klandrade den värde utskottsledamoten, att man vid den förrättning, då förslag till maximi- och minimi-arrende upprättas, måste värdera egendomen efter det skick, hvori den befines vid det tillfälle då förrättningen eger rum, men en pligt torde dock vara för förrättningsmännen att äfven se till, om icke å egendomen möjligen kunna ske förbättringar och, om så är fallet, taga dem med i beräkningen och i enlighet dermed uppgöra sitt förslag till maximum för arrendebeloppet, som blir gällande, så framt icke Kammar-kollegium ändrar detsamma, hvilket, då det inträffar, visst icke alltid sker till Kongl. Maj:ts och Kronans bästa, en sak som jag icke heller behöfver tro, utan vet att så händt. Vidare yttrade en talare, att med afseende på militieboställen optionsrätt icke finnes och icke heller borde ega rum, men förhållandet är dock icke alldeles så, enär boställsdirektionerna, enligt hvad nyss uppgifvits, fått Kongl. Maj:ts tillstånd att, derest arrendator af militieboställe under fem år skött bostället väl, låta honom dervid bibehållas. Jag frågar, om icke detta talar för optionsrättens bibehållande, och har icke denna då visat sig välgörande? Med kronoegendomarne kunde Kongl. Maj:t icke förfara såsom med militieboställena, ty beträffande de förstnämnda, Kronan förbehållna egendomarne egde Kongl. Maj:t icke att meddela några dispenser, utan de måste förvaltas efter de grunder, Riksdagen föreskrifvit, och enligt de förordningar, som blifvit utfärdade. Vidare har en talare sagt, att tillsynen öfver dessa egendomar är olika nu mot förr. Det vet jag icke, men om tillsynen förr var sämre, måste felet hafva legat icke i förordningarne, utan hos Kongl. Maj:ts embetsmän; jag har dock icke kunnat erfara, att desse fara och se till egendomarne mera nu än förr. Hvad öfverbyggnad beträffar, kan ersättning dertill i vissa fall erhållas; men om det är bygdtt bättre och mera än strängaste lag kräfver, eger ersättning icke rum, utan då kommer arrendatorn att få vidkännas en förlust, som dock, der optionsrätt finnes, icke blir så känbar, om ens någon, enär under sådant förhållande en arrendator kan få ersättning för sina utgifter derigenom att han längre tid får behålla gården. Att arrenden kunna transporterats är sant, men det skedde äfven förut, och då ännu mera till Kronans skada. Jag vågar fortfarande vidhålla mitt yrkande om afslag å denna punkt.

Grefve Sparre: En talare har nyss förebrätt mig, att jag uttalat mig endast om hvad jag trodde. Han hade deremot viss-
het, emedan han, för tjugu år sedan sett en egendom, hvilken, då han efter denna tids förlopp kom dit tillbaka, var bättre byggd och skött än hvad förra gången varit fallet. Jag tror, att det är något ganska vanligt att nu för tiden få se egendomar, som äro bättre skötta än förr, statens egendomar ej undantagna; men icke får man tillskrifva detta optionsrätten. Hade icke denna funnits, skulle nog den ärade talaren ändock funnit, att den af honom omnämnda egendomen gått väsentligen framåt under de tjugu åren. Jag begagnar

tillfället, medan jag har ordet, att till besvarande upptaga en talares påstående, att optionsrätten borde bibehållas der den nu finnes, under det den icke komme att ega rum vid dem, som skola för första gången för statens räkning utarrenderas. Jag tror, för min del, att detta sätt icke vore godt, utan att man bör sträfvä efter att åstadkomma så stor likhet i förvaltningen af statens egendomar som möjligt. Jag yrkar fortfarande bifall till Utskottets förslag.

*Utarrendering
af Kronans
fastigheter.
(Forts.)*

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, yttrade Herr Grefven och Talmannen, att under densamma hade afgifvits följande yrkanden, nemligen: 1:o att den förevarande punkten måtte bifallas; 2:o af Herr *von Koch*, att Kammaren skulle bifalla punkten med den förändring, att vid mom. b fogades ett så lydande tillägg: »derest den ej finnes vara genom särskildt aftal nuvarande innehafvare lagligen tillförsäkrad»; samt 3:o att punkten skulle af Kammaren afslås.

Härefter framställde Herr Grefven och Talmannen proposition på bifall till punkten, och då dervid svarades talrika ja jemte åtskilliga nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

Herr *Rydqvist* begärde votering.

Sedan Kammaren, uppå Herr Grefven och Talmannens framställning, såsom kontraposition vid voteringen antagit afslag å punkten, uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

»Den, som bifaller 1:sta punkten i Stats-Utskottets memorial N:o 59, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås punkten.»

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 73.

Nej — 15.

2:dra punkten.

Bifölls.

Föredrogs ånyo Stats-Utskottets den 22 och 23 dennes bordlagda Kolonien St: Barthelemys utlåtande N:o 60, i anledning af väckta förslag om vidtagande af åtgärder för upphjelpande af kolonien St: Barthelemy m. m. *upphjelpande.*

Herr Hedlund: När Riksdagen nu åter går att behandla frågan om St: Barthelemy, kan man väl säga att det är att »infandum renovare dolorem». När statsrevisorerna år 1873 fäste uppmärksamheten

Kolonien St
Barthélemy's
upphjelpande.
(Forts.)

på denna Sveriges enda koloni, kom det på min lott att särskildt genomgå handlingarne angående ön, och jag anser mig därför skyldig nu meddela Kammaren några upplysningar, så korta som möjligt, för att motivera det yrkande, som jag torde komma att framställa. I Stats-Utskottets betänkande föreligger redan en framställning rörande orsakerna till det tillbakagående, för hvilket ön varit utsatt. Jag behöfver därför icke upprepa detta; jag vill endast nämna, att förvaltningen, bestående af guvernören, guvernementssekreteraren, tullförvaltaren m. fl., kostade år 1871 omkring 25,000 svenska kronor, hvilket gör omkring 10 kronor på hvarje person af befolkningen. Som man finner, är denna förvaltning sålunda ganska kostsam och möjliggöres endast genom bidrag af svenska staten. Utom denna kostnad har Sverige måst vidkännas utgifterna för garnisonen och milisen, uppgående till 10,000 kronor i jennadt tal. Men hvaraf består då denna milis? Jo, utom en batterichef, består den af tre gamla korporaler, tjänstgörande hvar tredje dag, och 18 man, af hvilka sex om dagen göra tjänst. Denna garnison synes mig sålunda vara af den beskaffenhet, att den icke kan undgå att utgöra föremål för beklagande, så vida icke en annan känsla snarare blir den rådande. Förbrukningen af krut under året utgjorde något öfver 448 skålpund, hufvudsakligen använda till de 24 saluter, som förekommit, så att öns krutförråd nedgått till 246 skålpund 37 ort. I afseende på bestyckningen på ön uppgifves i den mycket sorgfälligt förda inventarieförteckningen, att der finnas 84 »kassabla» jernkanoner samt 6 »reparabla» och 6 brukbara dylika, förutom 21 refflade gevär. Redan af dessa siffror framgår det dåliga skick, hvori ön i detta afseende befinner sig, men en särskild uppmärksamhet har derpå blifvit fästad uti den rapport, Kommendörkaptenen Adlersparre afgaf efter sitt besök på ön och hvori han yttrar, att der icke finnes en kanon, som kan afskjuta ett skarpt skott.

Beträffande befolkningen, har Utskottet redan upplyst, att densamma från år 1866 till år 1872 minskats med 500 personer, eller $\frac{1}{6}$ af hela folkmängden, så att den vid sistnämnda års slut utgjorde endast 2,390. Anmärkningsvärdt är härvid förhållandet mellan den manliga och qvinliga befolkningen. Af ofvannämnde 2,390 personer voro nemligen 984 af man- och 1,406 af qvinkön, så att ön hade nära 50 procent mera qvinnor än män. Folkminskningen uppmärksammas äfven af guvernören i hans rapport den 26 Februari 1873, ehuru han söker en märklig förklaring och tröst i detta förhållande. Han säger nemligen, att denna folkminskning »torde vara en naturlig följd af det förfall, hvori kolonien sig befinner», och vidare, att »ehuru en aftagande folkmängd i allmänhet anses vara till skada för nästan hvarje samhälle, så tror jag dock under närvarande förhållanden härstädes, då invånarne äro, till följd af den fullkomliga bristen på all företagsamhet, hänvisade nästan uteslutande till jordens alster, hvilka endast med nöd äro tillräckliga, att en minskning af folkmängden är snarare önskelig än motsatsen, helst från förra tider öfverbefolkning otvifvelaktigt egt rum.» Det är visserligen en tröst att befolkningen under sådana förhållanden aftager, men nog är det en sorglig tröst.

Hvad angår öns ekonomiska läge, har Stats-Utskottet redan yttrat sig derom, så att i denna del inga vidare upplysningar äro er-

forderliga; men då Utskottet tillika talar om folkundervisningen, ber jag få anmärka, att när till ön skickas en lärare för den sammans, det franska språket talande befolkning och det icke är upplyst, huruvida denne lärare varit mäktig undervisa på nämnda språk, har jag icke kunnat fatta, huru en sådan utsänd svensk lärare skall kunna upphjelpa undervisningen.

På grund af de sålunda erhållna underrättelser om det sorgliga tillståndet på ön, hafva Revisorerna framhållit tvänne åtgärder från svenska statens sida, afseende att möjligen upphjelpa kolonien ur dess lägevall. Den ena vore upphäfvandet af tullen på de, hufvudsakligen af nödvändighetsartiklar bestående varor, som dit införas. Man kan af handlingarne icke se, huruvida det är den svenska tulltaxan eller någon på häfd hvilande eller ännu någon annan, som nu tillämpas derstädes, men huru dermed än må förhålla sig, säkert är, att tullinkomsterna nu äro ganska ringa och att det ej vore någon synnerlig uppoftning från svenska statens sida att afstå från desamma, men att det å andra sidan icke vore omöjligt, att med en sådan frihet en lifligare handelsverksamhet skulle kunna uppstå på ön. Förhållandet är nemligen, att öns läge ingalunda är ogynnsamt för handelsförbindelser, men ett hinder därför torde förefinnas i dessa tullafgifter, hvilka, jemlikt ett exempel ur guvernörens berättelse, kunna uppgå till ganska betydliga belopp. År 1870 inkom nemligen ett större fartyg till ön i haveri och måste lossa och på annat fartyg öfverföra sin last. Härför fick det i tull-, nederlags- och lästafgift till kolonien betala icke mindre än 4,400 kronor. Under sådana förhållanden är väl att förmoda, att en så ogästvänlig hamm åtminstone icke blir eftersökt af främmande fartyg.

Med införande af denna frihet borde äfven öns garnison kunna afskaffas. Det är svårt att fatta, hvarföre denna garnison skall ligga der, om det icke är för att skydda den svenska flaggan. Jag är så mån, som någon kan vara, om att de svenska färgerna må vara skyddade; men icke tror jag det ändamålet är vunnet genom dessa medel. Jag tror fast hellre, att den svenska flaggan på ett så beskaffadt fästningsverk icke väcker annat än åtlöje.

Jag har således tänkt, att, med upphörandet af garnisonen och tullbevakningen, skulle förvaltningen kunna inskränkas till hvad som erfordras för upprätthållande af den borgerliga ordningen, hvilket synes vara en ganska lätt sak, då man af de uppgifna polisförbrytelseerna finner, att befolkningen i allmänhet är ganska fredlig. Till hvad derefter af en upplyst och nitisk förvaltning finnes för öns förkofran nödigt, såsom för religionsvården, undervisningen, sundhetstillståndet samt äfven vissa hushållsären, läser moderlandet icke vilja undandraga sig att bidraga, så länge vi ännu råda öfver denna ö, hvars främmande befolkning läser med kärlek hänga vid Sverige, om också nöden nu drifver henne att smänningom öfvergifva de hem, som länge skyddats af svensk lag men utarmats under svensk förvaltning. Jag har på grund häraf velat hemställa, huruvida icke den s. k. klämman i Stats-Utskottets betänkande skulle kunna få ett tillägg. De nu i denna kläm förekommande slutorden: »intilldessa Kongl. Maj:t kan komma att, i anledning af 1868 års Riksdags skrifvelse, göra fram-

*Kolonien S:t
Barthelemys
upphjelpande.*
(Forts.)

*Kolonien S:t
Barthélemys
upphjelpande.*
(Forts.)

ställning om öns afträdande till någon främmande makt», kan jag för min del icke instämma uti. Kongl. Maj:t har en gång förut fått en anmälan från Riksdagen i detta hänseende, och då Kongl. Maj:t icke funnit ett sådant steg utförbart, föreställer jag mig, att han därför haft giltiga skäl, hvarföre jag tror någon ytterligare påminnelse härutinnan icke vara lämplig. Men i stället skulle jag vilja föreslå, att framställning gjordes om framläggande till nästa riksdag af ett förslag med särskild hänsyn till den väckta frågan om upphäfvande af garnisonen och beviljande af tullfrihet för alla till ön inkommande varor. Jag vill dock icke nu framställa något yrkande i detta afseende, utan väntar dermed till dess jag förnummit hvad understöd en sådan framställning kan komma att röna inom Kammaren.

Friherre Skogman: Den tulltaxa, som tillämpas i S:t Barthélemyhamn, lär icke vara den svenska, utan en särskild tulltaxa, der tullsatserna äro mycket olika de svenska, ehuru jag icke nu kan närmare onförmåla skillnaden. Om man anser att någon synnerlig lättnad skulle uppstå för öns befolkning genom borttagande af tullafgifter, så vill jag icke sätta mig deremot, helst den derifrån inflytande inkomst visst icke är af den betydighet, att man behöfver fästa mycket afseende dervid. Hvad åter den på ön befintliga garnison beträffar, så är klart, att den är alldeles för obetydlig för att någonsin kunna göra motstånd, om någon stat skulle vilja angripa den lilla ön. De öar, som ligga närmast intill S:t Barthélemy, äro engelska eller franska besittningar; vidare de spanska öarne i Vestindien, Förenta Staternas besittningar samt slutligen äfven de holländska och danska kolonierna. Jag tror visst icke, att någon af dessa makter kommer att inlåta sig på något krigiskt företag mot S:t Barthélemy, men det är alldeles klart, att om vi också förstärka garnisonen många ganger mot hvad den nu är och nedläggga betydliga kostnader på öns befästande, så lär den ändock icke kunna göra motstånd, i händelse någon af de nämnda större makterna skulle vilja bomäktiga sig ön. Garnisonen lär väl derföre hafva ett annat ändamål, det nemligen att vara poliscorps på ön. På de vestindiska öarne fins en icke så obetydlig lös befolkning, om äfven denna numera icke är af den farliga art, som förr, och lättheten att fördas från den ena ön till den andra gör det ingalunda osannolikt, att S:t Barthélemy en dag kan få påhelsning af en del temligen tvetydiga personer, hvilka man då icke bör lemna en fristad. Visserligen skulle man i sådant fall kunna uppbåda landtbefolkningen för att gripa dessa personer, men sannolikt skulle det medföra hvarjehanda svårigheter att få detta verkställt så hastigt som kunde behövas. Någon, om än så liten, garnison torde således under en eller annan form få lof att finnas på ön, och då denna garnison är uttagen bland öns befolkning, samt dess aflöning, efter hvad jag förmodar, sprider sig bland dem, som hafva förnödenheter att sälja, så kan jag icke föreställa mig, att den är synnerligen betungande för öns befolkning, helst bidrag till upprätthållande af densamma utgår från Sverige. Det är en otvifvelaktig sanning, att öns befolkning fortfar att sjunka, men detta härleder sig till en del derifrån, att de rikliga inkomstar ön en tid hade, till följd af förhållanden, som voro allt annat än naturliga,

längesedan upphört. Öns uppkomst daterar sig egentligen från kriget mellan England och Förenta Staterna åren 1812—1813, då en mängd fartyg från Förenta Staterna begåfvos till S:t Barthélemy, blefvo der nationaliserade såsom svenska och derpå fortsatte sin sjöfart under svensk flagg, hvarigenom ganska betydliga inkomster till ön inströmmade. Detta förhållande fortfor till en viss grad någon tid efter det dess orsak upphört och, oaktadt ön icke producerade mera den tiden än nu, besöktes den dock fortfarande af ett icke obetydligt antal fartyg. Men sjöfarten, såsom alla andra näringar under nuvarande tid, förändrar sin riktning, och framför allt är det sätt, hvarpå den bedrivs, olika nu mot förr. Det stora antal smärre fartyg, som då seglade mellan öarne i dessa farvatten och hvilkas utrustning utgjorde en icke obetydlig näringskälla för dessa små öar, äro nu nästan försvunna och ersatta af ångfartyg, utrustade af större rederibolag inom England och Förenta Staterna. Den mindre sjöfarten är till betydlig del försvunnen på dessa trakter, hvilket förhållande i första rummet måste drabba de smärre öarne, hvilka hvarken i afseende på befolkning, produktionsförmåga eller i något annat afseende kunna locka till sig sjöfarten eller, såsom fallet är med S:t Barthélemy, icke äro belägna i de stora ångbåtslinierna, af hvilka det finnes flera för samfärdseln dels emellan Norra och Södra Amerika dels ock emellan denna verldsdel och Europa. Under sådana förhållanden är det förklarligt, att S:t Barthélemy fortfarande befinner sig i ett tillstånd af sjunkande, så mycket mera som under de senare åren tillstött missväxt, försorakad af torka eller af svåra stormar. Öns jordmån är i allmänhet icke fruktbar och dessutom till stor del oländig, hvartill kommer, att befolkningen på det hela taget icke gjort sig känd för stor företagsamhet. Jag talar nu om landtbefolkningen, som är af en annan beskaffenhet än stadsbefolkningen. Denna åter är helt och hållet stadd på flyttande fot, och jemförelsevis få tänka på ön såsom stadigvarande hemvist, ty om någon satt sig ned der, öfvergifva ofta hans barn ön och begifva sig till andra ställen. Jag misstänker således, att icke synnerligen mycket är att vinna genom åtgärder till upphjelpande af öns näringar, så vida icke de upptäckta malmstrecken äro af beskaffenhet att kunna gifva någon anseeligare afkastning, hvilket dock icke är fullständigt utredt. Dessutom är det ovisst, äfven om en större grufvbrytning skulle en dag komma till stånd, huruvida öns landtbefolkning dervid kan finna arbetsförtjenst. Bli det icke blott en grufvbrytning upp i dagen, utan man måste sänka schakt och använda mödosammare och kostbarare arbetsmetoder, blir man måhända nödsakad att från annat håll skaffa sig arbetsfolk, mera vant vid detta svåra och icke minst till följd af klimatets beskaffenhet besvärliga arbete, än hvad fallet är med öns landtbefolkning.

Det är en sak, som den siste talaren berört och i hvilken icke så litet skulle kunna göras, nemligen undervisningen, för hvars tillgodoseende man dock först och främst måste skaffa skollärare, som med befolkningen hafva lika religion och språk, ty annars kommer man icke någon hvart. Det torde blifva nödvändigt att aflöna utländska skollärare, så vida icke någon svensk vill göra sig så förtrolig med franska eller engelska språket, att han kan derpå meddela undervisning.

*Kolonien S:t
Barthélemys
upphjelpande.*
(Forts.)

*Kolonien St: Barthélemys
upphjelpande.*
(Forts.)

I alla fall är det gifvet, att om också skolväsendet ställes på en bättre fot, så komma frukterna deraf icke att ögonblickligen visa sig, utan de framträda först då den ungdom, som nu skulle besöka skolorna, hunnit att växa upp, hvartill dock åtgå ett par årtionden, under hvilka man icke kan begära att få se någon mera genomgripande verkan af denna undervisning. Huru man skall kunna under mellantiden mota det ekonomiska förfall, som blifvit så många gånger öfverklagadt, är icke lätt att inse. Till något annat resultat lär man emellertid nu icke komma än hvad här af Stats-Utskottet blifvit föreslaget, nemligen att vända sig till Kongl. Maj:t med anhållan att han ville vidtaga de åtgärder, som må finnas mest lämpliga till hindrande af det betrycke, hvori kolonien befinner sig, och vill man dertill foga en önskan, att de måhända i någon mån betungande tullsatserna måtte upphävas, skall jag icke deremot göra någon invändning.

Jag anhåller om bifall till Stats-Utskottets förslag.

Herr Hedlund: Jag vill blott göra ett litet tillägg och ber då att först få anmärka mot den siste talaren, att jag icke fränsett vådan af de i dessa farvatten kringströfvande pirater, som göra det till en nödvändighet att ön har vapenskydd, men ett bättre skydd är som lemnas af den på ön befintliga milis med 21 odugliga gevär och kanoner, med hvilka man icke kan skjuta ett enda skarpt skott, är den svenska fanan värd, och såsom svensk protesterar jag mot att denna fana skall svaja öfver så bristfällig materiel. Att deremot skicka dit gevär och utdela dem bland befolkningen, är jag den förste att vara med om, helst som dessa kringströfvande pirater väl icke lära välja precis hamnen till föremål för sitt anfall, oaktadt de kunde göra det med full trygghet. Jag vill anmärka, att en åtgärd, som synes mig böra vidtagas, är att skicka ut en kunnig agronom, som tillika vore mineralog för att af honom få ett omdöme om beskaffenheten af öns jordmän och malmtillgångar, samt att beträffande skolorundervisningen det väl är sant, att de ekonomiska resultaten framträda först senare, men något finnes likväl redan nu att taga i betraktande, och det är den svenska hedern. Jag tror icke, att det är förenligt med vår ära, att, när vi i vårt hemland vårda oss om undervisningsväsendet, vi låta denna befolkning, som tillhör oss, midt ibland främmande kolonier stå alldeles blottställd på undervisning. Till hvad pris som helst vill jag att skolväsendet anordnas på ett sätt, som visar att Sverige har intresse för öns andliga välfärd, äfven om frukterna icke genast skulle blifva synliga. Det är måhända icke af nöden att framställa något yrkande om tillägg i denna syftning till hvad Utskottet här föreslagit, men hvad jag deremot yrkar är, att den sista delen af Utskottets hemställan »intilldess Kongl. Maj:t kan komma att, i anledning af 1868 års Riksdags skrifvelse, göra framställning om öns afträdande åt någon främmande makt» måtte utgå.

Hans Excellens Herr Statsministern för utrikes ärendena Björnstjerna: Då Riksdagens skrifvelse af den 6 Maj 1868 nu blifvit ånyo upplifvad, ber jag om densamma få nämna några ord. Det torde icke vara obekant, att förslag i liknande riktning redan långt förut

blifvit framställda, afseende att söka afhända Sverige denna koloni. Jag påminner mig det svar, lord Palmerston redan på 1840-talet gaf Sveriges dåvarande minister i London, när denne upprepade gånger förfrågade sig hos honom, huruvida icke England ville taga emot denna koloni. Lord Palmerston svarade: »Ni är alldeles som Robinson Crusoë med sin ö, men vi vilja icke hafva den.» Och alldeles det-samma har förhållandet varit sedermera. Det har visserligen varit fråga om, att en europeisk makt skulle vilja öfvertaga ön, och den har äfven erbjudits åt Förenta Staternas regering, men då denna regering fick reda på förhållandena derstädes, att en örlogshamn der ej kunde invättas och att ön icke kunde medföra några nämnvärda fördelar åt handeln, ville Amerika ej hafva den. Detta egde rum samtidigt med uppgörandet af en traktat mellan Förenta Staterna och Danmark angående de danska öarne i Vestindien, hvilken redan var undertecknad, då kongressen vägrade att godkänna densamma, hvarvid det å amerikanska regeringens sida naturligen ej kunde blifva fråga om inköp af några andra kolonier i Vestindien. Samma år innefattade presidentens adress till kongressen en mening af ungefär det innehåll, att Förenta Staterna väntade sig, att alla de främmande besittningarne i Vestindien skulle förr eller senare afstås af de europeiska regeringar, som då innehade dem, jemte det tillägg, att Förenta Staterna ansågo de europeiska makter, som innehade besittningarne i Vestindien, icke ega rätt att afträda dessa till någon annan makt än Förenta Staterna. Detta var således en utvidgning af den bekanta teori, som är känd under namnet »Monroe-doktrinen».

Då nu dessutom ingen finnes, som vill köpa ön, och några vidare åtgärder i den föreslagna riktningen endast kunde föranleda förvecklingar, så tviflar jag på att, åtminstone förr än tänkesätten hinna förändra sig, något hopp finnes att kunna realisera densamma, utan tror det bästa vara att söka så mycket som möjligt upphjelpa den ur dess lägervall.

Någon stark garnison behöfves visserligen icke för att försvara en ö, som ingen annan vill hafva, men en ordningsmakt behöfves dock, och dertill är den lilla garnisonen tillräcklig. Att taga bort de låga tullsatser, som finnas i den nuvarande, af notablerna på ön i förening med guvernören föreslagna och af Kongl. Mat år 1861 fastställda tulltaxan, hvilken måste vara särdeles lag, då hela tullbeloppet för år 1871 icke uppgått till mera än 2,000 dollars, tror jag icke vore någon synnerlig vinst för ön, och då detta dessutom är den enda beskattning, som hvilar på ön, tror jag icke det är obilligt, att den med ett så litet belopp bidrager till kostnaderna för underhållet af den regering, som måste finnas der.

Herr Hedlund: Efter de upplysningar, Herr Utrikes-statsministern nu lemnat, ber jag att få återtaga mitt förra yrkande och i stället anhålla, att de ifrågavarande slutorden må få stå kvar. De upplysningar, som lemnades, ådagalade nemligen att det varit fråga om *köp* af ön, om ett högre eller lägre pris för densamma. Hafva underhandlingarne drifvits på det viset, så undrar jag visst icke att de ej lyckats, men då anser jag äfven att Riksdagen bör åter upp-

*Kolonien St
Barthélemys
upphjelpande.
(Forts.)*

Kolonien St Barthelemys upphjelpande.
(Forts.)

taga frågan, så att nya underhandlingar kunna inledas på den basis, att ön afträdes utan någon ersättning. Om Förenta Staterna äro af den åsigt, att öarne i dessa farvatten böra tillhöra dem, borde det väl icke vara omöjligt att få afstå ön till denna makt, och jag skulle för min del ej se någon skada i att Förenta Staterna då äfven finge kanonerna och gevären på köpet. Mot hvad Hans Excellens Utrikesstatsministern yttrade, att frågan om tullsatsernas nedsättning icke skulle vara förtjent af någon uppmärksamhet, ber jag få nämna, att om ock tullinkomsterna icke uppgå till något högre belopp, så äro de dock icke utan all betydighet för öns fattiga befolkning. Slutligen vill jag endast i afseende å garnisonen tillägga, att om en svensk flagga skall svaja från ön, bör garnisonen vara en verklig och icke en som utsätter oss för smälek.

Grefve Mörner, Axel: För den händelse Riksdagen skulle besluta att ingå till Kongl. Maj:t med en skrifvelse om vidtagande af åtgärder för upphjelpande af kolonien St Barthelemy, tror jag det vara ganska nödigt, att den sista punkten af skrifvelsförslaget må få stå qvar sådan som Stats-Utskottet här föreslagit, såsom en antydning om att Riksdagen anser, det icke några åtgärder för ett definitivt ordnande böra vidtagas, så länge ön befinner sig under Sveriges herravälde, utan att hvad som göres endast är att anse som provisoriskt. Om man nu icke sade någonting om 1868 års skrifvelse, skulle det kunna tolkas, som om Riksdagen ändrat åsigt, och har Riksdagen icke gjort det, torde det därför vara lämpligt att åberopa nämnda skrifvelse, hvadan jag anhåller att Kammaren vill bifalla Utskottets förslag oförändradt. Då en föregående talare här nämnt, att man icke kunnat finna någon köpare af ön, anhåller jag att för min del få säga, att jag icke tror att meningen med 1868 års skrifvelse var utslutande att få ön försäld; denna skrifvelse innehöll ju en begäran, att Kongl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, huruvida icke ön kunde på något Sverige värdigt sätt afträdas. Detta sker ju, om ön utan försäljning öfverlemnas till någon främmande makt, och grundar man underhandlingarne på en sådan basis, skola de kanske hafva bättre framgång. Ett annat sätt vore att helt enkelt förklara ön befriad från Sveriges öfverhöghet och öfverlåta åt den sjelf att bestämma om sin styrelseform samt ordna sitt försvar och polisväsende på det sätt den bäst syntes, men detta innehålles icke i 1868 års skrifvelse, och är en sak, hvarom jag icke här vill framställa något yrkande. Jag inskränker mig till att begära bifall till Stats-Utskottets förevarande förslag.

Hans Excellens Herr Statsministern för utrikes ärendena Björn-stjerna: Så vida jag i mitt förra yttrande använde uttrycket »sälja» eller »köpare», ber jag att få rätta detsamma; det var icke min afsigt att begagna det annat än i fråga om de danska öarne, utan ville jag hafva sagt »afträda». Att göra ön alldeles oberoende, det kan visserligen låta mycket vackert, men, då ön hittills haft svårt att reda sig äfven med det lilla anslag, den fått härifrån, lär väl dess ställning icke förbättras på sådant sätt. Det vore väl detsamma som att

säga: I ären för fattiga för att vi skulle vilja taga någon befattning med Eder; så länge Eder ö lemnade någon afkastning till Sverige, kunde vi dragas med Eder, men då I nu endast förorsaken oss kostnader, kunnen I få sköta Eder sjelfva. Ett sådant sätt att gå till väga vore i min tanke icke Sverige värdigt.

*Kolonien St
Barthélemys
upphjelpande.
(Forts.)*

Öfverläggningen förklarades slutad och utlåtandet bifölls.

Föredrogs ånyo Stats-Utskottets den 22 och 23 dennes bordlagda utlåtande N:o 61, i anledning af väckt motion om pension för Professoren A. J. Ångströms enka, Augusta Ångström, född Bedoire.

*Pension åt
Professoren
Ångströms
enka.*

Grefve af Ugglas: Jag har i en afgifven reservation framställt så väl orsaken hvarför jag ansåg mig, oakadt denna pension framkallats af enskild motionär, böra förena mig med Utskottet om att tillstyrka densamma, äfvensom å andra sidan de skäl, hvarför jag icke kunnat förena mig med Utskottet i afseende å siffran, utan föreslagit en förhöjning i det belopp motionären begärt. Då jag i Utskottet framhöll jemförelsen med enkefru Nordström, åt hvilken Riksdagen nyligen gifvit 2,000 kronors pension, fäste man sig vid skillnaden i bouppteckningarne. Under det bouppteckningen efter Riksarkivarien Nordström utvisade en behållning af 4 å 5,000 kronor, visade bouppteckningen efter Professor Ångström en behållning af 23,000 kronor, deri inberäknadt lösöreboets värde och några osäkra fordringar; således ett belopp af 11 å 12,000 kronor för enkan. Dertill kommer att en stor del häraf ligger i det dyrbara bibliotek som en sådan vetenskapsman ju måste ega, och ur hvilket jag sett i tryck uppgifvet, att Vetenskaps-akademien skulle erhållit tillstånd att utvälja hvad den ansåg för sig behöfligt. Emellertid har det för mig icke någon betydelse om ett eller par hundra kronor i årlig inkomst skulle tillfalla henne af boets tillgångar; jag har sett frågan mera ur statens än ur enkans synpunkt. Staten har här att afgöra, huruvida ett national-erkännande här bör gifvas genom en dylik pension, staten kan underkänna lämpligheten och då vägra pensionen, men, skulle staten finna att Professor Ångströms förtjenster såsom vetenskapsman berättiga till ett sådant erkännande, då tror jag att staten äfven vid bestämmande af pensionens belopp bör visa detta erkännande på ett värdigt sätt. Jag har i min reservation yrkat, att detta belopp skulle sättas till 1,800 kronor i stället för 750, och jag har kommit till denna siffra derför att, då Riksdagen nyligen höjde Stats-Utskottets förslag om 1,500 kronor åt enkefru Nordström till 2,000 kronor och hon hade i annan pension 533 kronor, under det att enkefru Ångström från universitetet åtnjuter pension af 730 kronor, blir sammanlagda beloppet lika för båda, om man nu sätter den ifrågavarande pensionen till 1,800 kronor. Jag har emellertid i min reservation begått ett misstag, som jag ber att få rätta; det föresväfvade mig nemligen att den pension, som beviljats enkefru Nordström, skulle utgå från och med den 1 Januari 1876, men jag har sedermera funnit, att den skulle utgå redan från och med år 1875; dertill kommer

*Pension åt
Professoren
Ångströms
enka.*
(Forts.)

att det väl är mera formelt riktigt att, såsom Utskottet gjort, säga det pensionen skall utbetalas »så länge hon i enkostånd förblifver». Jag får därför hos Herr Grefven och Talmannen anhålla om proposition på följande förslag: att Kammaren för sin del ville besluta, att Riksdagen skall till enkefru Augusta Ångström anslå en årlig pension af 1,800 kronor, att utgå från den 1 Januari 1875 och så länge hon i enkostånd förblifver.

Herr Hedlund: Redan vid behandlingen af åttonde hufvudtiteln tog jag mig friheten att, med afseende å ett anslag till en läkare i Upsala, ytira att jag fann det mycket betänkligt att besluta om ett sådant anslag, innan Kongl. Maj:t pröfvat ärendet; när sedermera på förslag af en enskild motionär en fullständig lönereglering ifrågasattes för professorerna vid universitetet, erkänner jag att jag lät af intresse för sjelfva saken locka mig att förbise eller underskatta hela vigten af ofvannämnda skilnad. Det var egentligen först frågans handläggning i Andra Kammaren, som väckte min uppmärksamhet på sakens konstitutionela betydelse. Det är icke min sak att häfda regeringsmaktens prerogativ, det må andra göra och skola säkerligen göra det bättre än jag; men såsom riksdagsman anser jag det vara min pligt att se till, det man icke går till väga på ett ej konstitutionelt sätt, och det synes mig, att när Riksdagen beviljar anslag vare sig till löner eller pensioner åt embetsmän, som lyda under något af statsdepartementen, utan att frågan derom undergått Kongl. Maj:ts pröfning och utan att något yttrande af Kongl. Maj:t föreligger, så har Riksdagen, om ock ej öfverträdt sin befogenhet, dock brutit mot grannlagenheten. Jag tänker mig, exempelvis, att jag sitter i en skolstyrelse här i staden, och någon skollärare väcker motion hos Stockholms stadsfullmäktige om ny lönereglering för lärarne vid skolan. Om då fullmäktige fatta beslut, innan skolstyrelsen ens blifvit hörd eller dess utlåtande inhämtats, kan jag ej anse annat än att fullmäktige handlat föga grannlaga. Och regeringsmakten bör väl ej vara sämre ställd till Riksdagen, än en skolstyrelse till stadens representanter. Jag tror därför ej att det hör till god konstitutionel ordning att Riksdagen fattar beslut i dylika ärenden, innan desamma varit föremål för Kongl. Maj:ts pröfning, och yttrande till Riksdagen afgifvits. Tillämpar man nu denna sats på föreliggande fall, kan man väl ej annat än uttrycka sin förvåning, att icke något förslag i detta hänseende utgått från Kongl. Maj:t, och måhända kan man med skäl göra samma anmärkning i afseende å frågan om löneregleringen för universitetsprofessorerna. Det nämndes af en talare vid handläggningen af sistnämnda frågor, att handlingarne blifvit inlemnade till Kongl. Maj:t, fast någon framställning icke följt derpå, och man skulle deraf kunna vilja draga den slutsatsen, att de blifvit lagda å sido, men af öfverläggningen i Andra Kammaren framgick, att de voro föremål för ytterligare utredning hos Kongl. Maj:t. Det är en väsentlig skilnad mellan dessa båda förhållanden. Första Kammaren beslöt i alla fall i sak, innan man ens kände huruvida en utredning förelåg eller icke. Nu må man spörja: huru förhåller sig härmed i nu förevarande fråga? Den förtjenstfulle mannen dog i Juni månad

förra året, och man torde då kunna hafva skäl att uttrycka sin förvåning, att icke något förslag om pension kommit från Kongl. Maj:t. Den motionär som väckt frågan har ej heller, strängt taget, begärt någon pension, utan han har hemställt, att Riksdagen måtte »å allmänna indragningsstaten bevilja 750 kronor årligen» åt enkefru Ångström; sedan är det Stats-Utskottet som tillstyrkt Riksdagen att »på allmänna indragningsstaten uppföra en årlig pension af 750 kronor». Det må nu vara att dessa ordalag äro likgiltiga, emedan ju allmänna indragningsstaten är en pensionsstat, men det vill dock synas mig, som om det i förra fallet mera finge betydelsen af en nationalbelöning och i senare fallet af en vanlig pension åt en förtjent mans enka. Enskild motionär må väl väcka förslag om en nationalbelöning åt en förtjent lefvande man eller hans enka, men gäller det pensioner åt *embetsmän* eller deras enkors, anser jag för min del, att Riksdagen ej bör bifalla ett sådant förslag, så framt det icke pröfvats af Kongl. Maj:t. Stats-Utskottet har jemväl sedan flera år tillbaka infört den praxis, att nästan utan undantag stryka dylika förslag. Under de gamla ständsriksdagarne öfversvämmades man af ansökningar från alla håll och kanter, och den ene tjenade den andre med att bevilja hans sak mot återtjenst. Detta har nu under det nya statsskicket kommit ur bruk, tack vare Stats-Utskottets praxis att icke tillstyrka pensioner annat än efter en Kongl. proposition.

Under det jag på det varmaste gillar motionens syfte och gerna skulle vilja instämma med den föregående talaren i önskan att få beloppet ökad, om man ej då riskerade att möjligen få till och med det mindre beloppet förkastadt, har jag dock framställt några betänkligheter i afseende å *formen*, med särskild hänsyn dertill, att det skulle kunna hända att jag råkade i den oangenäma belägenheten att vid en gemensam votering rörande professorslönerna nödgas rösta mot det förslag jag förut förordadt.

Grefve Hamilton, Henning: Det är icke oförklarligt att man hyser betänklighet vid att på grund af enskild motion bevilja ett förhöjdt anslag åt statens tjenstemän, för så vidt de kunna betraktas såsom regeringens organ, och det är således icke skäl att man i afseende å deras ställning gör någon förändring, utan att Kongl. Maj:t gjort framställning till Riksdagen, men det synes mig vara ett helt annat förhållande, då fråga är om att bevilja ett anslag till en enka, som deraf kan vara i behof. Detta senare kan icke hafva något inflytande på andras anspråk, såsom förhållandet kan vara om lönen för en tjensteman i en viss grad höjes, utan synes det mig vara en fråga, för hvilken Regeringen väl kan hysa ett varmt intresse, så vida den person, för hvilken anslaget är begärtdt, deraf är förtjent; men att det skulle ligga något för Regeringen stötande i att en sådan pension beviljas, kan jag för min del icke inse. Den siste talaren har anfört ett exempel från den kommunala verksamheten, som väl kan hafva sin grund, men jag tror dock icke att han såsom ordförande i en kommunalstyrelse skulle känna sig sårad, om enkan efter en person, som tjent kommunen, på ett eller annat sätt finge ett årligt understöd, af hvilket hon vore i behof, äfven utan att han haft sin hand

*Pension åt
Professoren
Ångströms
enka.*
(Forts.)

*Pension åt
Professoren
Ångströms
enka.*
(Forts.)

med i frågan. Ett skäl, hvarför man önskar att dylika anslagsfrågor skola hafva varit underkastade regeringens pröfning, är den utredning af behovet som bör föregå anslagets beviljande, men i förevarande fall har redan all den utredning skett som möjligen skulle kunnat ske hos Kongl. Maj:t: man känner till punkt och pricka det belopp hvar till bouppteckningen efter Professor Ångström uppgick, man känner den pension enkan åtnjuter, äfvensom huru många barn skola dela tillgångarne. Hela den utredning, som kan hafva inflytande på frågan ur ekonomisk synpunkt, är således redan gjord, och jag tror därför att hvad den ärade talaren anförde egentligen icke kan hafva tillämpning på förevarande fall. Vi måste dessutom ihågkomma, att det är icke åt Professor Ångströms enka som här skall beviljas pension därför att han var universitetslärare. Det vore önskligt att alla universitetslärare skulle kunna göra universiteten den heder och bringa vetenskapen framåt som han, men ty värr är något sådant icke att antaga. Man kan göra all rättvisa åt deras förtjenster, utan att kunna hoppas att åtminstone alla skola kunna jämföras med honom. Det är icke åt universitetslärarens enka, utan åt vetenskapsmannens, den framstående, af hela den lärda världen kände mannens enka som ett understöd här skall beviljas. Hvad beloppet angår, har jag svårt att derom yttra någonting; motionären har föreslagit detsamma till 750 kronor, och det är möjligen tillräckligt för fyllande af enkans behof; reservanten har föreslagit 1,800 kronor, och jag skulle för min del gerna bevilja det beloppet, blott med förbehåll att det icke får anses som en nationalbelöning. Professor Ångström var känd i Frankrike och England, han var ledamot af de mest framstående vetenskapliga samfund i dessa länder; lyckligtvis läser man ej der våra riksdagshandlingar, men, finge man der veta att i svenska riksdagen tvistats om huruvida man skulle gifva ett tusen francs eller ett par tusen francs åt enkan efter Ångström, skulle de få ett mycket skralt begrepp om hvad vi förstå med nationalstolthet, nationalära och om det sätt hvarpå vi hedra en man, som gjort sitt land stora tjänster och bringat vetenskapen framåt. Blir fråga om omröstning, röstar jag på det högsta beloppet, emedan jag icke anser att det är så stort, att det sätter enkefru Ångström i en mer än rätt bergad belägenhet, utan att likväl skänka henne något öfverflöd.

Herr Statsrådet Wennerberg: Först och främst anser jag mig böra upplysa, att någon ansökan eller anmälan om pension åt enkefru Ångström icke blifvit inlemnad till Kongl. Maj:t och följaktligen ej heller pröfvad. Jag instämmer gerna i de allmänna åsichter i fråga om pensioners beviljande af Riksdagen till enskilda embetsmän, som af en talare på göteborgsbänken nyss framhöllos, men jag tror att här föreligger ett alldeles eget fall, ett sådant der en Kongl. Maj:ts proposition icke är särdeles af nöden. När fråga är, om ock ej om en nationalbelöning, så dock om ett offentligt och allmänt erkännande från statens sida af en enskild svensk medborgares stora förtjenster, det må nu vara inom vetenskapens, konstens eller det medborgerliga lifvets områden, finner jag icke alls att det ligger något oriktigt i att Riksdagen sjelf tager initiativ. Jag vågar i afseende å

denna allmänna åsigt äfven stödja mig på erfarenheten från förra tider; så gaf Riksdagen åt Geijers enka utan föregående Kongl. proposition 1,800 riksdaler, likaså åt enkan efter Berzelius 3,000 riksdaler samt åt Biskop Agardhs enka 2,000 riksdaler. För min del anser jag det icke allenast tillbörligt, utan rent af det vackraste sättet, då ett stort och allmänt erkännande skall gifvas åt den medborgerliga förtjensten, att initiativet dertill tages af en eller flere medlemmar af sjelfva Riksdagen. Jag har så litet emot att Riksdagen i detta fall hedrar Professor Ångströms minne genom att bevilja ett anslag åt hans efterlevande, icke i obemedlade omständigheter försatta enka, att jag fastmera vågar inför denna Kammare på det varmaste förorda den af Grefve af Ugglas framställda reservation, hvarigenom enkan efter denne man komme att någorlunda jemnställas med enkorna efter de nyss nämnde store männen. Då man nu icke har att jemföra den enes förnögenhetsvilkor med den andres, utan den ene afgångne store mannens vetenskapliga förtjenster med den andres, tror jag ej heller att Herrarne skola kunna finna att 1,800 kronor äro för mycket, ty Ångströms vetenskapliga värde tål helt säkert att ställas vid sidan af Geijers och Agardhs.

*Pension åt
Professoren
Ångströms
enka.*
(Forts.)

Herr Bergstedt: Jag har att tacka de båda näst föregående talarne för att jag icke behöfver bemöta den invändning, som gjordes af en talare på göteborgsbänken. Jag vill blott säga, att jag hoppas det den tid icke någonsin skall komma, då svenska Riksdagen skulle vilja lemna ur sina händer ett så dyrbart initiativ, som att på eget bevåg lemna ett erkännande åt män, hos hvilka svenska folket står i tacksamhetsskuld. Det behöfves då icke någon pröfning af bouppteckningar, utan hvad som behöfves är att få frambara en hyllning, hvilket på samma gång är en rättvisa. I afseende å summan får jag säga, att jag såsom motionär naturligtvis är högst tacksam mot den, som vill gifva det dubbla mot hvad jag begär, men jag hemställer om det under närvarande omständigheter kan vara klokt att framkalla en votering mellan båda kamrarne. Jag är nemligen ej säker på hvem som dervid skulle komma att draga det kortaste sträet; det är ej heller utan afsigt, som jag satt summan lägre än man här tyckes anse lämpligt. I min ungdom hade jag den förmånen att vara personligen bekant med Anders Ångström; han var en man, som alltid fängslade och imponerade på många sätt, men långt innan han blef en europeisk ryktbarhet genom sina spektralanalytiska undersökningar, var det en egenskap hos honom, som imponerade så mycket på mig, att jag ännu efter tretio år icke förgätit den, det var hans ytterliga förmåga af personlig försakelse, af en uppoffring, till hvilken jag ej sett något motsvarande. Han gifte sig tidigt och i små omständigheter; han lefde sedan ett lyckligt familjelif, men med så begränsade resurser, att jag fruktar Herrarne skulle skratta, om jag nämnde den summa, han hade att lefva på. Då jag nu skulle söka att med min röst bidra till att hans enka bereda en någorlunda oberoende ställning, föll det mig in en sak: jag tänkte för mig sjelf, jag skall sätta denna summa så ringa, att densamma innebär ett erkännande af hans egen stora sparsamhetsförmåga, jag skall sätta den så lågt, att icke ens den

*Pension åt
Professoren
Ångströms
enka.*
(Forts.)

mest sparsamme representant skall kunna pruta emot, och det är nu min triumf att här hafva blifvit öfverbjuden. Följde jag mitt hjertas ingifvelse, skulle jag tacka Grefve af Ugglas, som beredt mig tillfälle att för det åsyftade ändamålet få en sådan summa som 1,800 kronor. Jag skall dock nedtysta hjertats röst och i stället följa förståndets. Jag skall säga, att det lilla beloppet som Stats-Utskottet beviljat är det lämpligaste och att det skulle vara ganska illa, om Kamrarne behöfde kasta sina voteringseddlar, der åsigterna äro ense om att någonting bör göras. Vid den måttliga summan skall den, som kommer i åtnjutande af densamma, tänka, att i sjelfva summans begränsning ligger ett erkännande af honom som är borta. Jag anhåller om bifall till Stats-Utskottets hemställan.

Herr Rydin: Jag kommer till samma resultat som de två näst föregående talarne, eller att yrka bifall till Stats-Utskottets förslag, af det skäl, att jag fortfarande har samma betänkligheter, som jag alltid uttryckt, nemligen att, då icke någon motion väckts om förhöjning utöfver hvad en motionär föreslagit, och då den summa, som i reservationen föreslås, öfverstiger den, hvilken af motionären föreslagits och af Stats-Utskottet tillstyrkts, jag icke anser det formelt riktigt, att Kammaren i en hastig vändning bifaller ett högre belopp. Jag tror, att Riksdagen varit mycket tacksam om, sedan denna fråga blifvit väckt af enskild motionär, Kongl. Maj:t föreslagit en högre pension än motionären gjort. Det var just emedan denna fråga icke blifvit af Kongl. Maj:t framställd, som till en del summan sattes lägre. Man kunde hafva skäl att vänta, att liksom Kongl. Maj:t föreslagit pension för Riks-arkivarien Nordströms enka och vid en föregående riksdag för Richerts enka, utan att ansökan derom gjorts, Kongl. Maj:t äfven i detta fall skulle inkomma med förslag; men då så ej skett, anser jag mig böra hålla mig till Utskottets förslag. Jag tror också, att klokheten bjuder detta, emedan Utskottets förslag sannolikt går igenom i begge Kamrarne och ju ingenting hindrar, att Kongl. Maj:t vid en kommande riksdag kan föreslå en förhöjning uti ifrågavarande pension; men att nu göra den till föremål för en gemensam votering, kan hafva sina betänkligheter, ty om den mindre summan då bestämnes, står frågan på en svårare ståndpunkt än nu. Chefen för Ecklesiastik-departementst har nämnt, att han väntat på en ansökan eller annälan, men en sådan kunde svårligen inkomma, ty universiteten hafva sin pensionsanstalt, hvarför anledning till någon framställning derifrån ej förefans, och Vetenskaps-akademien plägar icke ingå med sådana framställningar. Om den allmänna meningen i landet ansåg Ångströms minne förtjent att hedras på nu föreslagna sätt, så kunde man hafva skäl att hoppas, det Kongl. Maj:t skulle taga initiativ utan någon ansökan.

Den förste talaren har framställt några dubier i afseende på den enskilda motionsrätten och vändt sig i detta hänseende mot min motion om löneförbättring för lärarne vid akademierna och Carolinska institutet. Han ansåg, att Kammaren förhastat sig och brutit mot konstitutionel ordning, då Kammaren bifallit Stats-Utskottets förslag i fråga om denna löneförbättring. Jag anser mig böra upptaga detta

till besvarande och vill med några få ord upplysa, huru det förhåller sig med den enskilda motionsrätten och Riksdagens initiativ i så beskaffade frågor som dessa. Gå vi då tillbaka och undersöka förhållandet med de anslag, som universiteten fått till löneförbättringar, lönetillökningar och inrättandet af nya platser, skola vi finna, att de flesta anslagen uppkommit på grund af enskilda motioner. Vid 1840 års riksdag blefvo emeritilöner och nya professioner beviljade med anledning af Geijers motion; vid 1844 års riksdag beslöts löneförhöjning på Fries' förslag; vid 1850 års riksdag beviljades anslag till nya professioner och till löneförbättringar på grund af Carlsons motion; vid 1853 års riksdag jemväl på grund af enskild motion; vid 1856 års riksdag reglerades på grund af enskild motion lönerna annorlunda än Kongl. Maj:t föreslagit; vid 1869 års riksdag inrättades med anledning af enskild motion nya lärostolar och vid 1873 års riksdag omdanades pensionsväsendet äfven på grund af enskild motion. Se vi till elementarläroverken, finna vi, att grunderna för nu gällande lönestat tillkommit på grund af enskild motion, som gjort betydliga förändringar i Kongl. Maj:ts förslag, och den senaste löneförbättringen föregicks af skrifvelse från Riksdag med begäran om framläggande af förslag. Folkskoleväsendet har ännu mer att tacka enskilda motioner för sin utveckling. Under sådana förhållanden bör ej jag eller Stats-Utskottet klandras för ifrågakarande förslag till löneförhöjning för universiteten. Mitt förslag innehåller ej annat än en begäran om lönetillökning utöfver den af Kongl. Maj:t föreslagna; vill man kalla det en löne-reglering, så må det stå hvar och en fritt, men detta förslag måste anses lika befogadt, som föregående motioner, helst det ej afser annat än en löneförhöjning utöfver hvad Kongl. Maj:t föreslagit. Det föreslagna dyrtidstillägget afser ock en lönetillökning, om ock provisorisk, hvari ifrågakarande förslag utgör ett amendement. Den enskilda motionsrätten har varit mycket verksam inom vår riksdag, och särskildt med afseende å åttonde hufvudtiteln, och detta helt naturligt. På denna hufvudtitel kan man mera än på öfriga anslagen rätta sig efter tillgångarne. Då statsverkets tillgångar äro smärre, kunna anslag inskränkas, medan under rikligare tillgångar de behof, som höra dit, göra sig mera gällande. Att nu vilja införa en ny ordning, och det i fråga om det sista anslag, hvilket i nu berörda hänseende föreslagits på grund af enskild motion, är högst besynnerligt, och det är så mycket besynnerligare att den talare, mot hvilken jag vändt mig, vill göra det, som han yrkat bifall till en motion, som gick ut på 370,000 kronor och hvarigenom grunden för folkskoleläraernes aflöning alldeles förändras. Den motionen ansåg han ej strida mot konstitutionel ordning. Den enskilda motionsrätten tillhör så vårt konstitutionela stats-skick, att till och med 1810 års valriksdag byggde, såsom det heter, statsregleringen på så väl Kongl. Maj:ts proposition, som enskildes motioner. Denna rätt har varit så allmänt erkänd, att jag kan gifva exempel på flere departementschefer, som uppmanat att väcka motioner under förklaring, att de skulle understödja dem. Att jag under sådana förhållanden vågat väcka min motion, må ej förundra någon, och ej heller att jag ej kunnat låta det yttrande, att min motion stred mot konstitutionel ordning, passera oanmärkt. Jemför man vår praxis

*Pension åt
Professoren
Angströms
enka.*
(Forts.)

*Pension åt
Professoren
Ångströms
enka.*
(Forts.)

med den i England och andra länder förekommande, skall man finna den vara alldeles motsatt, men vår praxis är så grundad och öfverensstämmande med grundlagen, att jag icke förr hört den bestridas. Att enskildes motioner afslagits emedan frågan ej varit utredd, har naturligtvis vid vissa tillfällen inträffat.

Man har sagt, att den fråga, hvori jag väckt motion, för närvarande är under Kongl. Maj:ts pröfning. Detta är icke möjligt, ty universiteten och kanslern ingingo till Kongl. Maj:t med begäran om proposition till denna Riksdag om den och den löneförhöjningen, och då Kongl. Maj:ts proposition angående statsverkets tillstånd och behof till denna Riksdag icke innehåller ett ord om dessa löneförhöjningar, måste universitetens och kanslerns förslag anses förfallna. Hvad som hädanefter kan förekomma från Kongl. Maj:t, måste afse 1877 års statsreglering, och om icke den enskilda motionsrätten anlåtats, hade frågan för 1876 varit förfallen. På dessa skäl hoppas jag att, om också den ärade talaren ångrar det beslut han fattat, Kammarrens ledamöter ej skola i dessa fall anse sig hafva gjort ett förhastadt steg, då de tillstyrkte den lilla löneförhöjning åt universitetens och Carolinska institutets samt Vetenskaps-akademiens personal, som Stats-Utskottet föreslagit.

Grefve af Ugglas: Jag anhåller att blott få yttra några få ord. I afseende å de formela dubier, som den siste talaren framställt, öfverlemnar jag dem helt och hållet till Herr Grefven och Talmannens bedömande. Gör han proposition å det af mig framställda yrkande, tror jag, att Kammarren i afseende å det formela kan vara fullt lugn. I afseende åter på sjelfva saken, ber jag få fråga: anser Kammarren det vara rätt att, när Riksdagen helt nyligen för Riksarkivarien Nordströms enka beviljat en pension af 2,000 kronor, pensionen för Professor Ångströms enka bestämmes till 750 kronor?

Herr Hedlund: Icke utan afsigt har jag begagnat förevarande motion för att införa diskussionen på den principela basis, på hvilken den nu befinner sig, och jag har gjort detta med särskild hänsyn till en förestående gemensam votering, vid hvilken det icke kan vara likgiltigt om en eller annan af denna Kammarrens ledamöter sluter sig till Kammarrens beslut eller röstar deremot. Jag har ansett det vara af vigt, att man under den nu herskande villrådigheten genom en diskussion måtte vinna klarhet för sitt omdöme.

Jag ber att, med anledning af den näst föregående talarens anförande, få göra en och annan erinran. Jag har icke varit okunnig om den stora motionsrätt, som svenska Riksdagen städe egt och äfven under ständsriksdagarne utöfvat, och icke heller är jag okunnig om att vi hafva denna rätt att tacka för en stor del af våra statsinrättningars utveckling; men jag vågar säga, att om den varit en heder för Riksdagen och ett kraftigt väckelsemedel för hela svenska folket, så har den icke ländt regeringsmakten till motsvarande ära, när denna makt, som i första hand har att pröfva behovet af statsinstitutionernas utveckling, lemnat detta viktiga initiativ ur sigte. Här har upplysts, särskildt hvad akademierna beträffar, att löneförbättringar och

nya lärareplatser tillkommit på grund af enskilda motioner, men en annan sak torde väl ytterligare böra upplysas. Är det möjligt, att dessa motioner blifvit af Riksdagen bifallna, utan att Kongl. Maj:t eller Kanslersembetet deröfver yttrat sig? Med all den stora kärlek jag hyser för Riksdagens initiativ och frihet att besluta, tvekar jag dock att tro, att tillsättning af nya ordinarie lärostolar kunnat ske utan att Kongl. Maj:t eller kanslern hörts. Jag vill blott tillägga, att jag är långt ifrån att göra någon gensaga mot motionsrätten och motioners väckande i största utsträckning; min invändning har endast gått bifall till motionerna. Kan på motionsvägen Kongl. Maj:t eller annan myndighet blifva hörd, må Riksdagen gerna för mig bifalla motioner, men att Riksdagen beslutar i en fråga, utan att Kongl. Maj:t eller den myndighet, hvarunder frågan hörer, fått tillfälle att yttra sig, synes mig ej vara ett rätt konstitutionellt förfaringssätt. Här har blifvit framställd en jmförelse emellan Herr Rydins motion och den motion om ett anslag af 370,000 kronor till folkskoleväsendet, som jag förordat. Jag ber att få fästa uppmärksamheten på, att motionerna angå frågor af helt olika natur. Den senare motionen berör en ren beskattningsfråga; den afser icke att höja statens bidrag till folkskolan, utan en lindring i kommunernas bidrag dertill, och Riksdagens absoluta rätt i beskattningsfrågor lärer väl icke någon här vilja bestrida.

Här har blifvit sagdt, att motionen om löneförbättring åt universitetslärarne icke, såsom flere talare i Andra Kammaren påstått, angick ett ärende, som hvilade under Kongl. Maj:ts pröfning, emedan denna motion gälde en reglering för 1876. Jag ber få yttra, att detta synes mig vara en viss advokatyr, ty om också motionen afsåg endast ett år, är dock otvetydigt, att den gälde något fortfarande och en verklig löneförbättring, enär den bestämmer, att lönerna skola höjas till ett visst belopp. Frågan kan således väl sägas ligga under Kongl. Maj:ts pröfning. Lyckligtvis är chefen för Ecklesiastik-departementet här närvarande och kan lösa alla våra tvifvel, en lösning, hvilken jag, som sagdt, anser särdeles vigtig med hänsyn till den blifvande gemensamma voteringen.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen yttrat, att under densamma hade yrkats dels bifall till Stats-Utskottets förevarande utlåtande och dels utaf Grefve af *Ugglas*, att Kammarén måtte för sin del besluta, att Riksdagen skulle till enkefru Augusta Ångström anslå en årlig pension af 1,800 kronor, att utgå från den 1 Januari 1875 och så länge hon i enkestånd förblefve; framställdes propositioner på dessa yrkanden samt besvarades med många ja och nej i blandning; hvaruppå, och efter det proposition på bifall till utlåtandet förnyats samt med många så väl ja som nej besvarats, Herr Grefven och Talmannen förklarade sig nu hafva funnit ja öfvervägande.

Flere ledamöter begärde votering.

*Pension åt
Professoren
Ångströms
enka.*
(Forts.)

*Pension åt
Professoren
Ångströms
enka.
(Forts.)*

Uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

»Den, som bifaller Stats-Utskottets utlåtande N:o 61, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej.

Vinner Nej, besluter Kammaren för sin del, att Riksdagen skall till enkefru Augusta Ångström anslå en årlig pension af 1,800 kronor, att utgå från den 1 Januari 1875 och så länge hon i enkestånd förblifver.»

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 42.

Nej — 38.

*Pension åt
Tulldistrikt-
chefen Kar-
ströms enka.*

Föredrogs ånyo Stats-Utskottets den 22 och 23 dennes bordlagda utlåtande N:o 62, i anledning af väckt motion om pension åt aflidne Tulldistriktchefen W. Karströms enka och dotter.

Herr Brusewitz: Här föreligger åter ett tillfälle för Första Kammaren att göra en gård af erkänsla. Det torde icke behövas, att jag här upprepar hvad jag känner om den verksamhet, som denne embetsman i rikets tjänst nedlagt, den är tillräckligt känd och erkänd derförutan, men jag tillåter mig att nämna några grunddrag deraf. Han var en man, som vid sidan af några liktänkande bröt stafven öfver våra skyddstullar och ledde derigenom landets industri in på en sund och naturlig väg, och erfarenheten har visat, att denna väg var den rätta. Det har väckt uppmärksamhet äfven i utlandet, att ett så litet land som Sverige vågat att taga ett sådant steg, likasom också de resultat, hvartill detta steg ledt, framkallat förvåning. Här föreligger frågan om att bevilja en pension af 750 kronor åt den aflidne embetsmannens enka. Jag tror, att hon är 70 år gammal, och oakadt hennes ansökning blifvit afslagen i följd af formela hinder af Kongl. Maj:t, såväl som den väckta motionen afstyrkts af Stats-Utskottet, skulle jag likväl tro, att det vore Kammaren värdigt att bifalla motionen, och får därför anhålla, att Kammaren måtte på det sätt bifalla Herr von Geijers motion, att Kammaren för sin del besluter, att en årlig pension af 750 kronor skall tillerkännas Distriktchefen Karströms enka, Carolina Catarina Karström, född Almqvist, att från innevarande års början å allmänna indragningsstaten utgå.

Herr von Geijer: Då jag hade mig nogsamt bekant, att Riksdagen vid flera föregående tillfällen på enskild motionärs framställning beviljat pension åt enkor efter män, hvilka gjort sig högt förtjente om fäderneslandet, tvekade jag icke att framlägga förevarande motion; och jag hyste liflig förhoppning, att densamma skulle inom represen-

tationen vinna afseende. Nu är det dock icke stor sannolikhet, att min förhoppning i detta afseende skall gå i fullbordan, då min motion blifvit af Utskottet afstyrkt. Den har blifvit det på den grund, att fråga om pension åt Tulldistriktchefen Karströms familj i ansökningsväg förevarit hos Kongl. Maj:t, som dervid icke funnit skäl att i sådant hänseende göra framställning till Riksdagen. För min del skulle jag icke vilja lägga den vikt vid nämnda omständighet, som Stats-Utskottet gjort.

Det är en särdeles grannliga sak för Konungen att, från sin höga ställning, göra framställning till Riksdagen i den riktning, hvarom här är fråga; och häruti skulle jag tro ligger förklaringen, hvarför pensioner åt enkör efter förtjente män så ofta beviljats på enskild motion. Nyss har Kammaren beviljat pension åt enkan efter en man med ett frejdadt namn inom de exakta vetenskapernas område, och det vill synas mig som, just med hänsyn dertill, det ock vore rätt och billigt, att jemväl Tulldistriktchefen Karströms familj komme i åtnjutande af understöd, enär äfven Karström på sitt område utvecklade en storartad, för fäderneslandet särdeles gagnande verksamhet, hvarigenom han efterlemnade ett berömdt namn. Jag är tacksam för det understöd min motion fått af den föregående talaren, och jag finner den ändring, han föreslagit, fullkomligt i sin ordning, hvarför jag nu får yrka bifall till det af Herr Brusewitz framställda förslag.

Herr Ekman, Johan Jacob: Äfven jag ber att få tillstyrka den af Herr von Geijer väckta motionen med den ändring, som af den förste talaren blifvit föreslagen, och jag gör detta hufvudsakligen på grund af Tulldistriktchefen Karströms förtjenster, ehuru väl ett talande skäl derför äfven ligger i den omständighet, att, enligt hvad bouppteckningen efter Karström utvisar, hans efterlemnade tillgångar väl svårigen kunna förslå till fyllande ens af de nödvändigaste behoven för en familj af sex personer i den samhällsställning som Karströms.

Denne mans förtjenster såsom tjänsteman torde vara temligen allmänt bekanta och hafva dessutom blifvit vitsordade i det yttrande, som General-tullstyrelsen afgifvit i följd af Fru Karströms ansökning, att Kongl. Maj:t måtte till Riksdagen göra framställning om pension åt henne. Då Tulldistriktchefen Karströms högste förman inom verket antagligen kommer att yttra sig i frågan, läser väl äfven han närmare intyga Karströms duglighet såsom tjänsteman. Men äfven i andra riktningar verkade han ganska förtjenstfullt. Få torde hafva så mycket som han verkat för en friare, men på samma gång förståndig tullagstiftning inom Sverige. Med uppmärksamhet följde han näringslagstiftningen i alla dess delar och sökte alltid med de medel, som stodo honom till buds, att undanröjda de missförhållanden, som han fann ega rum på detta område.

Utskottet har afstyrkt motionen på den grund, att, då frågan var föremål för Kongl. Maj:ts pröfning, Kongl. Maj:t icke funnit skäl att i sådant hänseende till Riksdagen göra framställning. Vanligtvis heter det, att Utskottet icke kan understödja en motion, som icke varit föremål för Kongl. Maj:ts pröfning; men här deremot har Utskot-

*Pension åt
Tulldistrikt-
chefen Kar-
ströms enka.*
(Forts.)

*Pension åt
Tulldistrikt-
chefen Kar-
ströms enka.*
(Forts.)

tet gått till väga på motsatt sätt. Då Utskottet icke finner betänklighet vid att afstyrka ett af Kongl. Maj:t framställt förslag, synes mig att Utskottet icke bort hysa större betänkligheter att nu tillstyrka något utöfver hvad Kongl. Maj:t begärt. Dessutom vet jag icke om Kongl. Maj:t, då han icke ville bifalla Fru Karströms ansöknings, tog i betraktande något annat än behovet, hvilket enligt min tanke bör komma i andra rummet, då deremot hennes afidne mans förtjenster i åtskilliga hänseenden bör betraktas såsom första och hufvudsakliga skälet för pensionens beviljande.

Herr af Klint: Jag har ansett mig pliktig att uppträda till försvar för Stats-Utskottet, öfverlemnande åt Kammaren att besluta, huru Kammaren för godt finner. Stats-Utskottet har, såsom mig synes, på ganska giltiga grunder följt principen, att i allmänhet icke tillstyrka beviljande af pensioner på enskild motionärs förslag, och så mycket mindre har Stats-Utskottet i detta fall kunnat göra det, som frågan redan varit underkastad Kongl. Maj:ts pröfning och Kongl. Maj:t, såsom äfven synes af handlingarne, på ganska giltiga skäl, enligt hvad Stats-Utskottet ansett, icke funnit sig kunna upptaga frågan till pröfning. Under sådana förhållanden synes mig, som Stats-Utskottet handlat icke allenast fullkomligt följdriktigt, efter hvad Utskottet vid andra tillfällen förfarit, utan äfven fullkomligt riktigt, då det icke på enskild motionärs framställning upptagit ett förslag, som Kongl. Maj:t icke ansett sig kunna för Riksdagen framlägga.

Herr Bennich: Jag tror icke, att de betänkligheter, som den siste talaren anført, till stöd för Utskottets åtgörande äga giltig grund. Om Kongl. Maj:t med afseende på den ekonomiska ställningen i sterbhuset efter afidne Distrikthefen Karström ansett sig icke böra framställa proposition till Riksdagen om pension åt hans efterlemnade enka, så ligger väl deri hvarken något underkännande af Karströms mycket stora förtjenster eller någon slags af Kongl. Maj:ts regering afgifven förklaring, att icke regeringen med glädje skulle se, att Riksdagen begagnade sin rätt att bevilja en pension, der skäl förfinnes; och att skäl i förevarande fall finnes, vågar jag påstå. Jag har varit i tillfälle att officiellt vitsorda inför Kongl. Maj:t Karströms stora förtjenster såsom embetsman, och jag har också i det yttrande, som General-tullstyrelsen afgaf öfver enkans ansöknings om pension, berört Karströms verksamhet utom de egentliga tjenstegöromålen, hans oafåtliga verksamhet för genomförandet af en af våra på senare tid lyckligt genomförda reformer. Det har kanske fallit ur de flestes minne, att det var Karström, som genom särdeles fullständiga och väl utförda arbeten egentligen grundlade den reform, som nu är genomförd. Han utgaf redan i slutet af 1840-talet en afhandling i fråga om tullagstiftningen, så fullständig och väl utarbetad, att den upptogs af en aktad ledamot af Ridderskapet och Adeln såsom hans motion och sedermera utgjorde en källa, ur hvilken Beviljnings-Utskottet alltid hemtat upplysningar till stöd för den reform, som sedan genomförts. På detta arbete nedlade Karström icke blott särdeles stor möda och omsorg utan äfven ekonomiska uppoffringar. Han arbetade vidare

i samma syftning på litteraturens gebit genom utgifvande af en romantiserad berättelse om tillståndet i bohuslänska skärgården under den tid lurendrejeriet der florerade, och jag tror, att den romantiska formen af detta arbete verkade lika mycket på sinnena, som de torra teorierna och de många siffrorna i hans förslag till tulltaxa. Han hade öppna ögon för allt det elände och lidande, som den gamla tullagstiftningen medförde för befolkningen i nämnda skärgård. Vidare har Karström i komitéer nedlagt otrolig möda och flit samt lika mycken skicklighet. Jag har sjelf varit i tillfälle att såsom sekreterare och ordförande i komitéer, i hvilka han varit ledamot, inhemta kännedom om hans förtjenstfulla verksamhet i detta hänseende, och jag vågar säga, att, utan någon slags tanke på jemförelse med snullen inom vetenskapens område, som kunna sprida glans öfver vårt fosterland i främmande länder, det sätt, hvarpå Karström begagnade sina gifvor, varit af särdeles stort gagn; och att erkänna detta genom att gifva en pension åt hans åldriga enka, som har att försörja en olycklig dotter och fyra barnbarn, synes mig Riksdagen väl värdigt, hvarför jag ber att få instämma i anhållan om bifall till det förslag, som Herr Brusewitz framställt.

*Pension åt
Tulldistrikt-
chefen Kar-
ströms enka.*
(Forts.)

Herr Wærn: Jag anser mig böra tillägga några ord till understöd för motionen i likhet med den föregående talaren. Här har blifvit mycket taladt om principer, och att Stats-Utskottet måste behålla sådana. Det samma är förhållandet med regeringen. Hon måste gifva akt på tjenstgöringstid och ett som annat, som dervid skall utgöra grund, men sjelfva den formela behandlingen hindrar ju icke, att omständigheter kunna förekomma, som skilja sig från det vanliga. Jag säger obetingadt, med den kännedom jag haft om Karströms verksamhet, icke allenast att han var en utmärkt embetsman, hvilket jag icke betvivlat ett ögonblick, utan också att hans verksamhet såsom komitéledamot var särdeles framstående. Den verksamhet anser jag mig särskildt böra framhålla, som han hade för tillkomsten af mellanrikslagen, då han icke blott var i komitéen, utan äfven samlade en massa upplysningar, som voro till den allra största nytta, då frågan företogs. Jag skulle göra orätt om jag icke erkände, att för den del jag hade uti mellanrikslagen jag hade stort gagn af uppgifter, som härledde sig från Karström. Med ett ord, han var icke blott en embetsman, hvars förtjenster såsom sådan böra uppmärksammas, utan han var en man, som i det fack han tillhörde tänkte längre och mera omfattande, än hvad man af en tjensteman precis kunde fordra, en man som var sitt fosterland till den största nytta.

På dessa skäl får jag tillstyrka, att åt Karströms enka måtte gifvas den pension, som för henne blifvit begärd.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen yttrat, att under densamma hade yrkats dels bifall till Stats-Utskottets förevarande utlåtande och dels af *Herr Brusewitz*, att Kammaren för sin del måtte besluta, att en årlig pension af 750 kronor skulle tillerkännas Distriktchefen Karströms enka, *Carolina Catarina Karström*, född *Almqvist*, att från innevarande års

*Pension åt
Tulldistrikt-
chefen Kar-
ströms enka.*
(Forts.)

början å allmänna indragningsstaten utgå; framställde Herr Grefven och Talmannen proposition på bifall till utlåtandet och, då dervid svarades många ja jemte åtskilliga nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

Votering begärdes; till följd hvaraf uppsattes, justerades och anlogs följande voteringsproposition:

»Den, som bifaller Stats-Utskottets utlåtande N:o 62, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antager Kammaren det förslag Herr Brusewitz i frågan framställt».

Omröstning företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 49.

Nej — 19.

Anmälades och bordlades från nedannämnda Utskott samt Andra Kammaren ankomna memorial, utlåtanden och protokollsutdrag, nemligen från

Banko-Utskottet:

N:o 21, med förslag till omröstningsproposition i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut i fråga om redaktionen af 36 §, 1 mom. af bankoreglementet;

N:o 22, med förslag till omröstningsproposition i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut rörande Banko-Utskottets betänkande N:o 19, i fråga om indragning af Riksbankens sedlar å en krona;

Lag-Utskottet:

N:o 17, i anledning af väckt motion om vidtagande af åtgärder för handelsdomstolars införande i de större städerna inom Sverige;

N:o 18, med förslag till sammanjemkning af Kamrarnes skiljaktiga beslut vid behandling af Utskottets utlåtande N:o 7, i anledning af väckt motion om ändring i gällande bestämmelser rörande dikning;

Andra Kammaren:

N:o 191, med delgifvande af Kammarens beslut öfver dess Tillfälliga Utskotts utlåtande N:o 21, angående minderåriges anställande vid fabriker och handverk;

Första Kammarens Tillfälliga Utskott:

N:o 4, angående väckt förslag om utarbetande af en författning angående barns och yngre personers användande i fabriksarbete;

N:o 5, i anledning af erhållen återremiss å utlåtandet N:o 2, angående skyndsammare offentliggörande af Riksdagens protokoll;

N:o 6, i anledning af väckt förslag om underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t, att vissa landtkyrkor inom Lunds stift måtte befrias från s. k. gratialtionde till Landskrona stads kyrka.

Härefter anmälde sig och yttrade

Herr vice Talmannen: Då det hit remitterade protokollsutdraget från Andra Kammaren och Första Kammarens Tillfälliga Utskotts nu anmälda betänkande N:o 4 afhandla samma ämne, samt nämnda Utskott tillstyrkt antagande af ett beslut alldeles lika med det af Andra Kammarerna fattade, får jag hemställa, att begge betänkanterna måtte uppföras under en punkt för att samtidigt föredragas.

Den hemställan blef, uppå gjord proposition, af Kammarerna bifallen.

Uppå Herr Grefven och Talmannens hemställan beslöt Kammarerna, att de i dag för första gången bordlagda ärenden skulle uppföras främst å föredragningslistan för nästa sammanträde, samt att Stats-Utskottets utlåtanden N:is 68 och 69 skulle å samma lista upptagas näst efter Stats-Utskottets utlåtande N:o 67.

Justerades ett protokollsutdrag för detta sammanträde; hvarefter Kammarerna åtskildes kl. $\frac{1}{2}$ 11 e. m.

In fidem
O. Brakel.